

Історико-політичні проблеми сучасного світу.
2025. Т. 51. С. 162-191

Modern Historical and Political Issues.
2025. Vol. 51. pp. 162-191

УДК 327.5:[005.21:351.746.1(4)]“2004/2023”

<https://doi.org/10.31861/mhpi2025.51.162-191>

Руслан Шиханов¹

Еволюція ставлення до Росії у Стратегіях національної безпеки держав-сусідів України (2004-2023 рр.)

У статті розглянуто вплив військового вторгнення Росії до Грузії (2008 р.) та України (2014 р.), анексії Криму, окупації росіянами частини українських територій та повномасштабного російського військового вторгнення до України 24 лютого 2022 р. на еволюцію ставлення до Росії у Стратегіях національної безпеки держав-сусідів України (Польщі, Словаччини, Угорщини, Румунії та Молдови).

В результаті аналізу Стратегій національної безпеки держав-сусідів України автором виокремлено чотири етапи у процесі еволюції їх ставлення до Росії та охарактеризовано стратегічні позиції держав-сусідів України щодо агресивної російської зовнішньої політики та протидії їй.

Встановлено, що ключовою причиною змін у ставленні до Росії, зафіксованих у Стратегіях національної безпеки західних сусідів України (Польщі, Словаччини, Угорщини, Румунії та Молдови) після 2008, 2014 та 2022 років, стала пряма військова агресія проти Грузії та України з боку РФ, порушення нею норм міжнародного права, а також потенційна загроза подальшої російської експансії щодо тих європейських країн, які межують з Україною. Визначено, що ставлення до Росії, що міститься в останніх СНБ названих країн не є однаковим. Польща, Румунія та Молдова чітко артикулюють своє ставлення до агресивної зовнішньої політики Росії. А Словаччина та Угорщина, хоча і згадують про загрози безпеці Європі з боку Росії та потенційну можливість протистояння з нею, але вірять у можливість політичного діалогу та прагматичних відносин з Кремлем.

Виявлено, що додатковим фактором впливу на еволюцію ставлення до Росії та внесення відповідних змін до СНБ держав, що розглядаються, були політичні уподобання правлячих сил цих держав, які в різні періоди займали як антиросійські, так і проросійські позиції. Причому в останньому випадку влада не завжди своєчасно та адекватно реагувала на загрози національній безпеці своїх держав і не вносила відповідних змін до Стратегії національної безпеки, які б відповідали об'єктивним реаліям.

Ключові слова: зовнішня політика, національна безпека, національні інтереси, повномасштабне вторгнення, російсько-українська війна, стратегія, держави-сусіди, Грузія, Молдова, Польща, Румунія, Росія, Словаччина, Угорщина, Україна.

Ruslan Shykhonov¹

Evolution of Attitudes Toward Russia in the National Security Strategies of Ukraine's Neighboring States (2004-2023)

The article examines the impact of Russia's military invasion of Georgia (2008) and Ukraine (2014), the annexation of Crimea, the occupation of part of Ukrainian territories by the Russians, and the full-scale Russian military invasion of Ukraine on February 24, 2022, on the evolution of attitudes toward Russia in the National Security Strategies of Ukraine's neighboring states (Poland, Slovakia, Hungary, Romania, and Moldova).

¹ Кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин, Запорізький національний університет, Україна.

PhD in History, Associate Professor, Department of World History and International Relations, Zaporizhzhya National University, Ukraine.

E-mail: ars.720427@gmail.com; <https://orcid.org/0009-0000-9477-1719>.

As a result of the analysis of the National Security Strategies of Ukraine's neighboring states, the author identified four stages in the evolution of their attitudes toward Russia and characterizes the strategic positions of these states regarding Russia's aggressive foreign policy and counteraction to it.

It has been established that the key reason for the changes in the attitude toward Russia, recorded in the National Security Strategies of Ukraine's western neighbors (Poland, Slovakia, Hungary, Romania and Moldova) after 2008, 2014 and 2022, was the direct military aggression against Georgia and Ukraine by the Russian Federation, its violation of the norms of international law, and the potential threat of further Russian expansion toward those European countries bordering Ukraine.

It has been determined that the attitudes toward Russia, as reflected in the latest NSSs of the mentioned countries, are not the same. Poland, Romania, and Moldova clearly articulate their stance toward Russia's aggressive foreign policy, while Slovakia and Hungary – although they mention the threats to Europe's security from Russia and the potential possibility of confrontation – believe in the possibility of political dialogue and pragmatic relations with the Kremlin.

It was found that an additional factor influencing the evolution of attitudes toward Russia and the introduction of corresponding changes to the NSS of the states under consideration were the political preferences of the ruling forces of these states. These forces, at different periods, held both anti-Russian and pro-Russian positions. Moreover, in the latter case, the authorities did not always respond in a timely and adequate manner to threats to the national security of their states and did not make corresponding changes to the National Security Strategy that would correspond to objective realities.

Keywords: foreign policy, national security, national interests, full-scale invasion, Russian-Ukrainian war, strategy, neighboring states, Georgia, Moldova, Poland, Romania, Russia, Slovakia, Hungary, Ukraine.

Постановка наукової проблеми та її значення. Стратегія національної безпеки держави, як документ синтетичного та концептуального характеру, повинна пропонувати відповіді на всі загрози та виклики світового, регіонального та міжрегіонального рівня. Вона повинна не лише враховувати поточні загрози, але й прогнозувати виникнення їх у майбутньому та можливі й ефективні варіанти реакції на цей комплекс загроз.

Для України, в умовах війни з Росією, особливої актуальності набуває не лише позиція наших держав-сусідів стосовно російської агресії, але і конкретні відповіді на неї, зафіксовані у стратегічних документах цих держав.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед останніх досліджень, присвячених загальному аналізу стратегій національної безпеки держав-сусідів України, відзначимо монографію Джорджети Чирлешан², присвячену аналізу розвитку Стратегії національної безпеки Румунії, в якій вона також характеризує Стратегії безпеки Польщі, Чехії, Словаччини та Угорщини (які діяли за станом на 2013 р.), а також статтю Олександра Левченка, Дмитра Федорчука та Юрія Михеєва³, в якій автори охарактеризували основні загрози національній безпеці трьох держав (Польщі, Словенії та Румунії) в умовах гібридної агресії Росії, зазначені в їх стратегічних документах 2020-2021 років.

Щодо досліджень, в яких аналізуються Стратегії національної безпеки окремих держав-сусідів України, варто відзначити наступні: 1) дослідження Володимира Паливоди⁴, Василя Чигиринського⁵, Станіслава Козієджа⁶, Яцека Собчака⁷, присвячені аналізу Стратегії національної

² Chirleşan, G. (2013), *Strategia de securitate națională a României : evoluții și tendințe între securitatea regională și cea euro-atlantică*, Editura Academiei Forțelor Terestre "Nicolae Bălcescu", Sibiu. 246 p.

³ Левченко, О., Федорчук, Д., Михеєв, Ю. (2021), «Аналіз основних загроз національній безпеці держав-сусідів України в умовах гібридної агресії Росії», *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*, №2, с.53-58.

⁴ Паливода, В.О. (2020), «Затвердження нової редакції Стратегії національної безпеки Республіки Польща», *Національний інститут стратегічних досліджень*. Режим доступу: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-05/strategy-poland-niss.pdf> (дата звернення: 24.11.2024); Паливода, В.О. (2020с), «Стратегія національної безпеки Республіки Польща – 2020», *Оборонно-промисловий кур'єр*, 2 Липня. Режим доступу: <https://opk.com.ua/стратегія-національної-безпеки-респ/> (дата звернення: 24.11.2024).

⁵ Чигиринський, В.А. (2021), «Політико-правове проєктування та державне конструювання системи забезпечення національної безпеки Республіки Польща: уроки для України», *Інвестиції: практика та досвід*, №13-14, с.143-150. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2020.13-14.143>.

безпеки Польщі 2020 р.; 2) розгляду Стратегій національної безпеки Словаччини 2017 та 2021 р. присвячені публікації та статті Олексія Мезенцева⁸, Володимира Паливоди⁹, Леа Прайсінгер¹⁰ та Томаша Чижики¹¹; 3) аналізу Стратегії національної безпеки Угорщини 2020 р. присвячені статті Ладіслава Пастора¹² та Тамаша Чики Варга¹³; 4) характеристика Стратегії національної оборони Румунії 2020 р. знайшла своє відображення у статтях Олександри-Юлії Балой¹⁴, Камілія Калуса¹⁵, Олександра Краєва¹⁶, Артема Филипенка¹⁷ та Василя Чигиринського¹⁸; стаття Іліє-Расвана Думітру¹⁹ присвячена аналізу еволюції концепції гібридної війни у Стратегії національної оборони Румунії; 5) Стратегія національної безпеки Молдови 2023 р., стала предметом аналізу Якоба Хеденскога²⁰ та Андрія Коврига²¹; 6) компаративному аналізу

⁶ Koziej, S. (2020), "The Flaws in the 2020 National Security Strategy: A Lack of Operational Concepts and Preparatory Priorities", *Casimir Pulaski Foundation*, 26 May. Available from: <https://pulaski.pl/en/the-flaws-in-the-2020-national-security-strategy-a-lack-of-operational-concepts-and-preparatory-priorities/> (Accessed: 26.11.2024).

⁷ Sobczak, J. (2021), "The New National Security Strategy of the Republic of Poland", *Cybersecurity in Poland: Legal Aspects*, Springer, Cham, pp.111-135.

⁸ Мезенцев, О. (2021), ««Мала велика країна»: зовнішньополітичні орієнтири Словацької Республіки», *Adastra*, 16 Березня. Режим доступу: <https://adastra.org.ua/blog/mala-velika-krayina-zovnishnopolitichni-oriyentiri-slovackoyi-respubliki> (дата звернення: 24.11.2024).

⁹ Паливода, В.О. (2020), «Підходи Словаччини до боротьби з гібридними загрозами: аналітика від експерта НІСД», *Національний інститут стратегічних досліджень*. 21 Лютого. Режим доступу: <https://niss.gov.ua/en/node/3492> (дата звернення: 24.11.2024).

¹⁰ Preisinger, L. (2021), "Slovakia Adopted New Security and Defence Strategy. Here's Why It Matters", *LinkedIn*, 6 April. Available from: <https://www.linkedin.com/pulse/slovakia-adopted-new-security-defence-strategy-heres-why-preisinger/> (Accessed: 26.11.2024).

¹¹ Čížik, T. (2020), "Security perception and security policy of the Slovak Republic, 1993-2018", *Defense & Security Analysis*, No. 37(1), pp.23-37. <https://doi.org/10.1080/14751798.2020.1831228>.

¹² Pásztor, L. (2020), "Nová Národná bezpečnostná stratégia Maďarska", *Vojenské reflexie*, ročník XV, No 1/2020, Akadémia ozbrojených síl gen. M.R. Štefánika, pp.146-161. Available from: http://vr.aos.sk/images/dokumenty/archiv_cisel/2020/vojenske_reflexieXV_1.pdf (Accessed: 26.11.2024).

¹³ Varga, T. C. (2021), "Hungary's new National Security Strategy – A critical analysis", *ISDS Analyses 2021/1, Institute for Strategic and Defense Studies*. Available from: [https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/ISDS_Analyses_2021_1_Hungary_s%20new%20National%20Security%20Strategy%20-%20A%20critical%20analysis%20\(Tamas%20Csiki%20Varga\).pdf](https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/ISDS_Analyses_2021_1_Hungary_s%20new%20National%20Security%20Strategy%20-%20A%20critical%20analysis%20(Tamas%20Csiki%20Varga).pdf) (Accessed: 26.11.2024).

¹⁴ Băloi, A.-I. (2021), "Politica de securitate națională a României 1990-2020", *Sociologie Romaneasca*, №19(1), pp. 168-182. Available from: <https://revistasociologieromaneasca.ro/sr/article/view/1721/1643> (Accessed: 26.11.2024).

¹⁵ Cașus, K. (2020), "Romania's new security strategy", *Centre for Eastern Studies*, 15 July. Available from: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2020-07-15/romania-new-security-strategy> (Accessed: 26.11.2024).

¹⁶ Kraiev, O. (2023), "Case of Romania. Russian Octopus in the Black Sea Region: Identifying Vulnerable Areas and Strengthening Resilience", *Ukrainian Prism*, 30 January. Available from: http://prismua.org/en/octopus_romania/ (Accessed: 26.11.2024).

¹⁷ Fylypenko, A. (2021), "Resilience in strategic documents and practice of Romania", *National Institute for Strategic Studies*. Available from: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-12/fylypenko2_romania_ua.pdf (Accessed: 26.11.2024).

¹⁸ Чигиринський, В.А. (2024), «Політико-правове конструювання системи кризового менеджменту у сфері національної безпеки і оборони Румунії: уроки для України», *Актуальні проблеми економіки*, №7 (277), с. 112-122. Режим доступу: https://eco-science.net/wp-content/uploads/2024/07/7.24._topic_Vasyl-A.-Chygyr (дата звернення: 24.11.2024).

¹⁹ Dumitru, I.-R. (2022), "The hybrid war concept evolution in Romania's National Defence Strategies", *Bulletin of "Carol I" National Defence University*, September, pp. 51-61.

²⁰ Hedenskog, J. (2023), "Strengthening Resilience in Moldova Following Russia's Invasion of Ukraine", *SCEEUS Report №19*, 20 December. Available from: <https://sceus.se/en/publications/strengthening-resilience-in-moldova-following-russias-invasion-of-ukraine/> (Accessed: 26.11.2024).

²¹ Covrig, A. (2024), "Unele reflecții la Strategia securității naționale: constatări, accente noi și perspective", *GeoPolitica*, No. 2 (103). Available from: <https://www.geopolitic.ro/2024/07/unele-reflectii-la-strategia-securitatii-nationale-constatari-accente-noi-si-perspective/> (Accessed: 26.11.2024).

Стратегій національної безпеки держав-сусідів України присвячені статті Чонгора Балаша Вереша²² (Угорщина та Румунія) та Ігоря Тодорова²³ (Угорщина та Словаччина).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Констатуємо, що на сьогодні ми не маємо повного аналізу еволюції ставлення до Росії у Стратегіях національної безпеки держав-сусідів України (2004-2023 рр.) та факторів впливу на цей процес.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Україна межує суходолом із сімома країнами – Білорусією, Молдовою, Польщею, Росією, Румунією, Словаччиною та Угорщиною. У нашій статті ми розглянемо питання змін у ставленні до Росії у чинних стратегіях національної безпеки п'яти держав-сусідів України, з якими ми маємо спільний кордон на Заході (Молдови, Польщі, Румунії, Словаччини та Угорщини), викликаних російською агресією проти Грузії (2008 року) та України (з 2014 року). Ми свідомо не аналізуємо у нашій статті стратегію національної безпеки північного сусіда України – Білорусі, як країни, яка відверто виступає на боці агресора та всіляко підтримує Росію.

Виходячи з цього, ми ставимо собі за мету – охарактеризувати принципові зміни у ставленні до Росії у стратегіях національної безпеки вищезазначених держав-сусідів України, викликаних, як потенційною російською військовою загрозою для низки країн Східної Європи, так і безпосередньою російською військовою агресією проти Грузії та України.

Основні завдання нашої статті полягають у тому, щоби з'ясувати вплив потенційної загрози російської збройної агресії та реальних війн Росії проти Грузії та України на зміни у стратегіях національної безпеки держав-сусідів нашої країни, визначити середовище безпеки, яке прогнозувалось їх стратегічними документами і в якому вони сьогодні перебувають, а також узагальнити основні загрози та виклики безпеці, зазначені у національних стратегіях, та охарактеризувати заявлені дії зазначених держав задля мінімізації цих загроз.

Хронологічними межами нашого дослідження визначено 2004-2023 роки. Такий підхід обґрунтовується наступними аргументами. Нижня межа дослідження (2004 рік) була нами обрана зважаючи на те, що вихідними документами для порівняння, ми брали Стратегії національної безпеки, прийняті у державах-сусідах України до 2008 року, тобто до російського військового вторгнення до Грузії, щоб з'ясувати ставлення зазначених держав до Росії до цієї події. Хронологічно першою Стратегією з цього переліку стала СНБ Угорщини, прийнята у 2004 році. Верхня межа дослідження обумовлена прийняттям СНБ Молдови, яке відбулося у 2023 році і яка стала останньою Стратегією, ухваленою державою-сусідом України після березня 2014 року (вторгнення Росії до України), і єдиною з подібних Стратегій, прийнятих після повномасштабного російського вторгнення до України у лютому 2022 року.

Виклад основного матеріалу дослідження. Чотири, з п'яти країн, які є західними сусідами України є членами НАТО (Польща та Угорщина з 1999, Румунія та Словаччина з 2004) та ЄС (Польща, Словаччина та Угорщина з 2004, Румунія з 2007), що значною мірою впливає на узгодженість їх дій та спільні підходи до основних положень стратегій національної безпеки. Що стосується Молдови, то вона підписала Індивідуальний план дій партнерства з НАТО (19 травня 2006 р.) і є кандидатом на вступ до ЄС (з 23 червня 2022 р.). Під безумовним впливом російської агресії проти України, Європейська рада 14 грудня 2023 р. вирішила розпочати переговори про вступ Молдови та України до Європейського союзу.

Нижче ми проаналізуємо Стратегії національної безпеки п'яти держав-сусідів України, з якими ми маємо спільний кордон на Заході (Польщі, Румунії, Словаччини, Угорщини та Молдови), в аспекті еволюції їх ставлення до Росії протягом 2004-2023 років.

²² Veress, C. B. (2022), "The Comparison between the Hungarian and Romanian National Security Strategies", *European Scientific Journal*, №18:(39), pp. 128-143. Available from: <https://eujournal.org/index.php/esj/article/view/16211> (Accessed: 26.11.2024).

²³ Todorov, I. (2024), «Угорське та словацьке бачення власної національної безпеки в контексті російсько-української війни», *Wschód Europy. Studia Humanistyczno-Społeczne*, №10(1), pp. 165-175. <https://doi.org/10.17951/we.2024.10.1.165-175>.

Польща

Протягом періоду, що нами розглядається, у Польщі послідовно реалізовувалися три Стратегії національної безпеки (далі СНБ РП), прийняті у 2007, 2014 та 2020 роках.

Перша з цих Стратегій була розроблена урядом прем'єр-міністра Ярослава Качинського та затверджена Президентом Лехом Качинським (обидва посадовці представляли партію «Право і справедливість») 13 листопада 2007 року²⁴.

У тексті *СНБ РП 2007 року* Росія була згадана у чотирьох пунктах (20, 42, 43, 49), в яких відзначалося, що Польща: 1) прагнула «розвивати рівноправні та партнерські відносини з Російською Федерацією, розраховуючи на її співпрацю у вирішенні складних питань, які обтяжують наші відносини»; 2) визнавала «виняткову важливість співпраці НАТО з Росією та братиме активну участь у її поглибленні»; 3) розраховувала, що партнерство з РФ буде сприяти посиленню участі цієї країни в трансатлантичному співробітництві; 4) сподівалася на те, що Росія буде сприяти зміцненню безпеки та стабільності регіону²⁵.

Єдиним негативним застереженням щодо Росії, яке містилося у СНБ РП 2007 року, була констатація того факту, що користуючись попитом на енергетичні ресурси, Росія «інтенсивно прагне зміцнити свої надрегіональні позиції», а її намагання зміцнити зв'язки з деякими західними партнерами «супроводжуються запровадженням вибіркового обмежень та дискримінації окремих членів НАТО та ЄС»²⁶.

Наступна СНБ РП розроблялася в умовах коли Росія вже здійснила акти прямої військової агресії проти Грузії (серпень 2008 року) та України (лютий 2014 року). Тому її текст доповнився новими позиціями та характеристиками.

5 листопада 2014 року Президент Республіки Польща Броніслав Коморовський, за поданням Прем'єр-міністра Єви Копач (вони обоє представляли партію «Громадянська платформа»), затвердив нову Стратегію національної безпеки Республіки Польща. Цей документ замінив Стратегію національної безпеки 2007 року.

Автори *СНБ РП 2014 року* характеризують стан і перспективи відносин з Росією, а також потенційні загрози, що несе її зовнішня політика наступним чином: 1) двосторонні відносини та відносини НАТО-Росія та ЄС-Росія «повинні розвиватися на основі повної поваги до міжнародного права, включаючи суверенітет і територіальну цілісність держав, а також свободу обирати власний шлях розвитку та політичні та військові союзи»; 2) чотири основні фактори визначатимуть безпеку Європи: НАТО, ЄС, стратегічна присутність США на європейському континенті та відносини з Росією; 3) наголошено, що «відносини Росії із Заходом «залишатимуться важливим фактором, що впливає на безпеку Польщі, регіону та Європи» та відзначено, що на безпекову ситуацію в регіоні негативно впливає намагання Росії відновити свій статус наддержави за рахунок сусідів та «посилення її конфронтаційної політики, прикладом чого є конфлікт з Україною, зокрема анексія Криму»; 4) серед викликів для європейської політики безпеки названі процеси, що відбуваються «у східних країнах-сусідах ЄС у поєднанні з сильним політичним, військовим та економічним тиском з боку Росії, яка переслідує власні інтереси»; 5) одним з провідних завдань польської дипломатії у сфері безпеки зазначено «формування відносин з Росією на принципах взаємності, прозорості та поваги до суверенітету сусідніх країн», а складні питання у відносинах з РФ повинні вирішуватися відповідно до норм міжнародного права²⁷.

Чинна на сьогодні СНБ РП була затверджена Президентом Польщі Анджеєм Дудою (представник партії «Право і справедливість») 12 травня 2020 року. За своєю структурою *СНБ РП 2020 року* наслідує попередню редакцію Стратегії 2014 року, але вона містить кардинально нові елементи, які враховують зміни безпекового середовища для Польщі, регіону та Європи, які відбулися протягом 2014-2020 років.

Оцінюючи загальний стан середовища безпеки Польщі автори Стратегії зокрема відзначали його невизначеність та непередбачуваність, які були наслідком неповаги до міжнародного права та невиконання міжнародних зобов'язань, а також негативний вплив, який справляє на нього

²⁴ Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej (2007), Warszawa, 37 p.

²⁵ Ibid., p. 11, 13.

²⁶ Ibid., p. 6.

²⁷ Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej (2014), Warszawa, pp. 10, 20-22, 28-30.

триваюче розкладання міжнародного порядку. У глобальному масштабі ключовим фактором, що впливав на всю міжнародну систему виділено зростання стратегічного суперництва між США, КНР і Росією²⁸.

Констатувалося зростання кількості загроз безпеці та викликів різного характеру, найсуттєвішою серед цих загроз була зазначена неоімперська політика влади Росії, яка «реалізується із застосуванням військової сили». Конкретними проявами цієї політики називалися наступні дії: 1) порушення фундаментальних принципів міжнародного права та підрив стовпів європейської системи безпеки, які були викликані агресією Росії проти Грузії, незаконною анексією росіянами українського Криму та їх дії на сході України; 2) інтенсивне нарощування Росією свого наступального військового потенціалу (особливо на західному стратегічному напрямку), зокрема розробка нею системи протидії доступу в регіоні Балтійського моря, включаючи Калінінградську область, і проведення широкомасштабних військових навчань за сценаріями, що передбачають конфлікт з країнами НАТО, швидке розгортання великих угруповань військ і навіть застосування ядерної зброї; 3) використання Росією гібридних операцій, які несуть в собі ризик виникнення конфлікту (в тому числі ненавмисного внаслідок насильницької ескалації внаслідок інциденту, особливо військового), а також здійснення комплексних дій з використанням невійськових засобів (включаючи кібератаки, дезінформацію) з метою дестабілізації структур західних держав і суспільств і спричинення розбіжностей між країнами-союзниками. У Стратегії також відзначалося, що Росія «продовжуватиме політику підриву нинішнього міжнародного порядку, заснованого на міжнародному праві, з метою відновлення своїх позицій наддержави та сфер впливу»²⁹.

Серед суттєвих загроз енергетичній безпеці не лише Польщі, а й регіону в цілому у Стратегії відзначено домінування поставок газу та нафти з Росії на ринках Польщі та інших країн Центральноєвропейського та Балканського регіонів, а також потенційну небезпеку таких нових проєктів, як *Nord Stream 2*, які могли посилити залежність країн цих регіонів від газу зі Сходу та створити ризик використання вибіркового поставок газу як інструменту політичного тиску. Виходячи з цього Польща планувала забезпечити свою енергетичну безпеку шляхом використання, як традиційних джерел енергії, так і шляхом створення відповідних умов для розвитку їх альтернатив, а також продовження дипломатичних, правових та адміністративних дій для припинення будівництва газотранспортної інфраструктури, яка посилює залежність центральноєвропейського регіону від поставок російського газу³⁰.

У системі міжнародної безпеки Польща виступала за посилення здатності НАТО та ЄС забезпечувати безпеку Польщі та всього євроатлантичного простору. Планувалося також зберігати подвійну політику відносно Росії в рамках НАТО, яка базується на зміцненні стримування та оборони, залишаючись при цьому готовими вести обумовлений діалог³¹.

На початку липня 2024 р. Президент Польщі Анджей Дуда подав свої рекомендації щодо розробки нової СНБ голові Міністерства національної оборони Владиславу Косіняку-Камішу та прем'єр-міністру Дональду Туску, але за станом на лютий 2025 р. нова Стратегія ще не була затверджена³².

Словаччина

На момент агресії Росії проти України у 2014 році у Словаччині діяла Стратегія безпеки Словацької Республіки, схвалена Національною Радою Словаччини 27 вересня 2005 року. Ця стратегія розроблялася Урядом прем'єр-міністра Мікулаша Дзурінди (лідера Демократичної партії), який має українське походження й за часів урядування якого Словаччина (у 2004 році) приєдналася до НАТО та ЄС.

Росія згадується у Стратегії безпеки 2005 року лише в одному місці, а саме у пункті 78, який входить до третього розділу, що має назву «Політика безпеки Словацької Республіки». Врахо-

²⁸ Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej (2020), Warszawa, p. 7.

²⁹ Ibid., p. 6.

³⁰ Ibid., p. 8, 34.

³¹ Ibid., p. 24.

³² *Prezydent.pl* (2025), "Prezydent RP: Konieczne jest przyspieszenie prac nad nową Strategią Bezpieczeństwa Narodowego", 5 lutego. Available from: <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/prezydent-rp-konieczne-jest-przyspieszenie-prac-nad-nowa-strategia-bezpieczenstwa-narodowego,97024> (Accessed: 06.02.2025).

вуючи природні ресурси, економічний, людський і військовий, особливо ядерний потенціал Росії, Словаччина об'єктивно вважала її важливим суб'єктом, що впливатиме на безпекову ситуацію в Євразійському регіоні. Свої відносини з Росією Словаччина планувала будувати на основі взаємовигідного економічного співробітництва. Як член НАТО та ЄС Словаччина заявляла, що «підтримуватиме розвиток стратегічного партнерства цих організацій з Росією, включаючи відкритий діалог щодо джерел нестабільності та потенційних загроз безпеці». Також декларувалося, що Словаччина сприятиме «продовженню політичної трансформації, консолідації демократії та економічних реформ у Росії». Що стосується пострадянського простору, на який мала вплив Росія, то у Стратегії наголошувалося, що Словаччина: «виступатиме за ширше залучення країн СНД до співпраці з трансатлантичними та європейськими структурами, підтримуватиме зміцнення демократії та верховенства права в Білорусі та вирішення конфліктів і криз у Молдові (Придністров'ї), на Південному Кавказі та в регіоні Центральної Азії з метою підвищення їх безпеки та стабільності, беручи до уваги їхні стратегічні сировинні ресурси та ключову роль у боротьбі з тероризмом, розповсюдженням наркотиків та нелегальною міграцією»³³. Неважко помітити, що до дестабілізації ситуації у майже усіх перелічених регіонах прямо чи опосередковано мала стосунок Росія.

Протягом наступних 11-ти років (з 2005 по 2016 роки) Стратегія безпеки Словаччини не оновлювалась. Російська анексія Криму у березні 2014 року і подальша російська агресія проти України припали на друге прем'єрство у Словаччині лідера партії «Курс – соціальна демократія» (далі – Курс-СД) Роберта Фіцо, яке тривало з квітня 2012 до березня 2016 року.

Незважаючи на кардинальну зміну міжнародного порядку, безпекового середовища та виникнення нових загроз поряд з державними кордонами Словаччини, словацькі політичні лідери та урядовці, безумовно розуміючи потребу у вдосконаленні заходів для протидії цим новим викликам, не поспішали вносити зміни до стратегічних безпекових документів країни. Лише після чергових парламентських виборів, які відбулися 5 березня 2016 року, новий Уряд Словаччини (знову очолений Робертом Фіцо), у своїй Програмній заяві визначив одним з пріоритетів своєї роботи – розробку проєкту нової Стратегії безпеки Словацької Республіки та подання його до парламенту (Національної ради) не пізніше 2017 року. Це зобов'язання було закріплено у Постанові Уряду №275 від 7 липня 2016 року до Звіту про безпеку Словацької Республіки за 2015 рік, яка доручала відповідним урядовим органам розробити проєкт нової Стратегії безпеки та проєкт нової Стратегії оборони країни. 13 вересня 2016 року Уряд прийняв Постанову №380 про Основи для оновлення Стратегії безпеки Словацької Республіки та Стратегії оборони Словацької Республіки, яка зобов'язувала Міністра закордонних та європейських справ (на той момент ним був Мирослав Лайчак, який мав українське походження) подати проєкт Стратегії безпеки країни для урядового обговорення до 30 червня 2017 року (пізніше, за згодою Прем'єр-міністра, цей термін було перенесено на 30 вересня 2017 року)³⁴.

Метою розробки проєкту нової Стратегії була заміна чинної Стратегії безпеки Словаччини 2005 року, яка вже явно застаріла та не відповідала тим фундаментальним змінам у середовищі безпеки, які відбулися за 11 років її дії, а також новим викликам та загрозам безпеці країни. У розробці Стратегії безпеки Словацької Республіки брали участь міністерства, експерти, неурядові організації та спецслужби³⁵.

Проєкт Стратегії безпеки Словацької Республіки було схвалено Урядом Роберта Фіцо 2 жовтня 2017 року. Наступним кроком мало бути внесення його до парламенту, але відсутність політичного консенсусу серед партій, які сформували урядову коаліцію (загалом до неї входило чотири партії: «Курс-СД» (*Smer-SD*), Словацька національна партія (*SNS*), «Міст» (*Most-Híd*) та «Мережа» (*#SIEŤ*), які разом займали 85 із 150 місць у парламенті), не дозволила його прийняти. Зокрема проти прийняття цього документу парламентом виступала Словацька

³³ Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky (2005), Bratislava, p. 15.

³⁴ Úrad vlády Slovenskej republiky (2017), "Návrh Bezpečnostnej stratégie Slovenskej republiky. Predkladacia správa", 29 September. Available from: <https://rokovania.gov.sk/download.dat?id=94BD410B87A14F0BB8266E96E4B5BB69-0CA5457C285A059A5D59A2CFBAC98B95> (Accessed: 26.11.2024).

³⁵ *Hlavné správy* (2018), "SaS žiada Lajčáka, aby predložil do NR SR bezpečnostnú stratégiu, na tvorbe ktorej sa podieľali aj mimovládky", 12 Decembrie. Available from: <https://www.hlavnespravy.sk/sas-ziada-lajcaka-aby-predlozil-do-nr-sr-bezpecnostnu-strategiu-tvorbe-ktorej-sa-podielali-aj-mimovladky/1607568> (Accessed: 26.11.2024).

національна партія (лідер Андрій Данко), яка не погоджувалась з тезою Стратегії, що Росія являє загрозу безпеці Словаччини³⁶.

Не вдалося його прийняти й наступного року. Зокрема у грудні 2018 року заступник голови опозиційної партії «Свобода та солідарність» (SaS) і лідер партійної групи з питань внутрішньої та зовнішньої безпеки Любомир Галко нагадав, що два тижні тому урядова коаліція відмовилася від переговорів у парламенті щодо проєкту Стратегії безпеки та проєкту Стратегії оборони Словацької Республіки на тій підставі, що ці схвалені урядом документи подані опозицією, а не урядом³⁷. Опозиція і надалі неодноразово намагалася винести проєкт Стратегії на обговорення парламенту, але безрезультатно.

Тим не менш вважаємо за доцільне проаналізувати прийнятий урядом проєкт Стратегію безпеки 2017 року³⁸, бо цей документ яскраво віддзеркалює ставлення частини тогочасних політичних та державних лідерів Словаччини до Росії.

У цій Стратегії було відзначено, що одним із найсуттєвіших порушень існуючого міжнародного порядку є порушення суверенітету та територіальної цілісності держави. З точки зору захисту інтересів безпеки Словаччини, приєднання частини території України до Росії збройним шляхом «на основі нелегітимного та незаконного референдуму в Криму та Севастополі, її участь у створенні та продовженні збройного конфлікту по сусідству зі Словацькою Республікою є надзвичайно тривожним випадком порушення фундаментальних принципів і норм міжнародного права, що впливає на безпеку та стабільність у всьому регіоні». Наслідком вищезазначених подій стало значне погіршення відносин між державами ЄС і НАТО та Росією й застосування двосторонніх санкцій. Зростання ж військового потенціалу і дій Росії поблизу держав-членів ЄС і НАТО, призвело до військового посилення східного флангу НАТО. Водночас у Стратегії зазначалося, що діалог з Росією з питань безпеки буде збережено, зокрема у межах таких майданчиків як Рада НАТО-Росія та ОБСЄ. Анексія частини території України військовим шляхом та «посилення впевненості Росії у своїй зовнішній політиці та політиці безпеки, а також зростання її військового потенціалу» після 2014 року призвели до швидкої адаптації НАТО та підтвердження ним своєї здатності реагувати на зміни в безпековому середовищі та свого стратегічного значення для безпеки та стабільності в Європі³⁹.

Після чергових парламентських виборів у Словаччині 21 березня 2020 року було сформовано новий коаліційний уряд з представників чотирьох партій: «Звичайні люди» – *OLANO* (лідер – Ігор Матович), «Ми – родина» – *Sme Rodina* (Борис Коллар), «Свобода та солідарність» – *SaS* (Ричард Сулік) та «За народ» – *Za ľudí* (Андрій Кіска), які сумарно отримали у парламенті 95 мандатів з 150. Новий уряд очолив Ігор Матович.

19 квітня 2020 року Уряд оголосив, що планує оновити Стратегію безпеки Словацької Республіки як основний документ, де буде названо життєво важливі інтереси, союзників і партнерів країни, з якими він їх просуватиме. Цей намір було закріплено у Програмі діяльності Уряду, яку затвердив Кабмін⁴⁰.

Наприкінці травня 2020 року у дискусійному шоу «В політиці» на словацькому телеканалі TA3 новий міністр оборони Словаччини Ярослав Надь (*OLANO*) заявив, що нові Стратегії безпеки та оборони мають бути затверджені урядом і парламентом до кінця 2020 року⁴¹.

8 липня 2020 року міністр закордонних та європейських справ Словаччини Іван Корчок (партія «Свобода та солідарність»), після схвалення на засіданні уряду Пропозицій щодо

³⁶ *Ta3* (2020), “Svet sa zmenil. Bezpečnostná stratégia jasne povie, kam patríme”, 08 July. Available from: <https://www.ta3.com/clanok/179782/svet-sa-zmenil-bezpecnostna-strategia-jasne-povie-kam-patrime> (Accessed: 26.11.2024).

³⁷ *Hlavné správy* (2018), Op. cit.

³⁸ *MepoForum* (2017), “Návrh Bezpečnostnej stratégie Slovenskej republiky”, Bratislava, 24 p. Available from: <http://mepoforum.sk/wp-content/uploads/2017/09/Návrh-Bezpečnostnej-strategie-SR.pdf> (Accessed: 26.11.2024).

³⁹ *Ibid.*, p. 6-7.

⁴⁰ *TASR* (2021), “Parlament schválil po 16 rokoch novú Bezpečnostnú stratégiu SR (2021)”, 28 January. Available from: <https://www.teraz.sk/slovensko/parlament-schvalil-po-16-rokoch-novu-b/523602-clanok.html> (Accessed: 26.11.2024).

⁴¹ *TASR* (2020b), “Nova stratehiya bezpeky maye buty hotova do kintsya roku, kazhe ministr oborony”, 24 May. Available from: <https://hnonline.sk/slovensko/2152214-nova-bezpecnostna-strategia-by-mala-byt-do-konca-roka-vyhlasil-minister-obrany> (Accessed: 26.11.2024).

підготовки Стратегії безпеки та Стратегії оборони Словацької Республіки, заявив, що «Стратегія безпеки має представляти єдину позицію щодо того, як виглядає світ сьогодні, як ми маємо реагувати на його бурхливі зміни та де ми хочемо бути в цьому світі». До розробки обох нових стратегій планували залучити представників інших міністерств, політичних партій, громадськості та академічної спільноти⁴². Надалі до міжвідомчої робочої групи увійшли представників окремих міністерств, інших центральних органів державного управління, Управління національної безпеки, Словацької інформаційної служби та Управління Президента Словацької Республіки.

1 грудня 2020 року міністр закордонних та європейських справ Іван Корчок і міністр оборони Ярослав Надь подали проекти Стратегії безпеки та Стратегії оборони Словацької Республіки на міжвідомчу процедуру коментарів (або обговорення). Нова стратегія безпеки була покликана комплексно реагувати на зміни в середовищі безпеки. У проекті констатувалося Стратегії безпеки, що Світ змінився та став менш стабільним, менш передбачуваним, а отже, менш безпечним. Відзначалося, що геополітична конкуренція поширилася на всі континенти, зростає вплив авторитарних держав. Держави дедалі частіше вдаються до військових засобів для просування своїх інтересів. Стратегія побудована на цінностях, які сповідує Словаччина, та двох фундаментальних стовпах словацької безпеки, стабільності та процвітання – членстві Словаччини в НАТО та ЄС⁴³.

Після міжвідомчого обговорення та врахування зауважень, проект нової Стратегії безпеки Словацької Республіки було схвалено Урядом 16 грудня 2020 року (Постанова №803/2020), а прем'єр-міністра було уповноважено подати зазначений проект до Національної ради Словацької Республіки.

19 січня 2021 року проект Стратегії безпеки було схвалено двома профільними парламентськими комітетами: Комітетом у справах Європи та Комітетом у закордонних справах, а 28 січня 2021 року його затвердила Національна рада⁴⁴. Документ підтримали 77 народних депутатів із 122 присутніх. Проти було 14, утримався 31 депутат⁴⁵.

На основі оцінки середовища безпеки та визначення загроз інтересам Словаччини Стратегія безпеки 2021 року формулює безпекову політику держави та визначає її середньострокові цілі, методи та інструменти її реалізації.

У четвертому розділі цієї Стратегії, який присвячений характеристиці середовища безпеки Словацької Республіки, наголошено, що вона стикається з кількома викликами та загрозами своїй безпеці. Серед них окремо виділено так зване «проблемне сусідство», яке розглядається у широкому регіональному контексті. Росія згадана у цьому розділі у контексті конфліктів, що тривають у східноєвропейському регіоні. Зокрема відзначена її агресивність та порушення нею норм міжнародного права (пункт 26): «Ми є свідками просування влади та територіальних амбіцій, незаконного застосування сили та порушення міжнародного права, зміцнення військового та невійськового потенціалу, політичної та економічної стагнації та хронічної нестабільності в регіоні. Конфлікт у Грузії та на сході України, спровокований агресивною поведінкою Російської Федерації, а також незаконною окупацією українського Криму та Севастополя є грубим порушенням міжнародного права та політичних зобов'язань». На додаток до цього зазначено, що «Східноєвропейський регіон є джерелом багатьох потенційних загроз для Словацької Республіки, включаючи можливість збройних нападів, гібридних, кібероперацій і розвідувальних операцій, дезінформаційних кампаній, організованої злочинності, незаконного розповсюдження стрілецької зброї та легкої зброї та нелегальної міграції»⁴⁶.

Разом з тим у наступному – п'ятому розділі Стратегії, де розглядається політика безпеки Словацької Республіки, зазначається, що Словаччина «зацікавлена у розвитку добрих взаємовідносин з РФ», бо вона є «важливим учасником і партнером у протидії міжнародним

⁴² *Ta3* (2020), *Op. cit.*

⁴³ *TASR* (2020a), “Bezpečnostná aj Obranná stratégia SR sú predložené na pripomienkovanie”, 1 Decembra. Available from: <https://www.teraz.sk/import/bezpecnostna-aj-obranna-strategia-sr/511388-clanok.html> (Accessed: 26.11.2024).

⁴⁴ *Bezpečnostná stratégia Slovenskej Republiky* (2021), Bratislava, 21 p.

⁴⁵ *MepoForum* (2021), “Bezpečnostná stratégia SR (2021)”, 28 Januar. Available from: <http://mepoforum.sk/kniznica/europa-k/slovenska-republika-k/bezpecnostna-strategia-sr-2021/> (Accessed: 26.11.2024).

⁴⁶ *Bezpečnostná stratégia Slovenskej Republiky* (2021), *Op. cit.*, p. 5-6.

загрозам і викликам». Але водночас Росія «з її конфронтаційним підходом у військовій, безпековій і політичній сферах... представляє серйозний виклик безпеці нашого євроатлантичного простору».

Підсумовуючи ставлення Словаччини до Росії, автори Стратегії наголошують, що Словаччина з одного боку «не може ігнорувати порушення основоположних принципів міжнародного права, втручання в демократичні процеси інших держав, намагання послабити основи європейської архітектури безпеки, включно з єдністю НАТО та ЄС», а з іншого, враховуючи ці обставини, політика Словацької Республіки щодо РФ «залишатиметься заснованою на пошуку точок перетину спільних інтересів, а також на відкритому критичному діалозі з питань, де наші цінності та інтереси розходяться, і в необхідних випадках вона також підтримуватиме застосування обмежувальних заходів»⁴⁷.

У лютому 2021 року державний секретар Міністерства закордонних і європейських справ (з 2020 року) Мартін Клюс («Свобода та солідарність» – SaS) так оцінив ставлення до Росії у новій Стратегії безпеки: «У стратегії ми також чітко описуємо характер наших відносин із Росією чи Китаєм, великими державами, які є для нас партнерами для діалогу та міжнародної співпраці, і водночас викликом через їхній конфронтаційний підхід у сфері безпеки, політики, або економічній сфері. Ми не боїмося відкрито називати, де наші цінності відрізняються. Проте я відкидаю спроби виривати речення з нової стратегії без контексту та використовувати їх для дешевої пропаганди, як це роблять деякі опозиційні політики». Також він зазначив, що нова політика безпеки Словаччини – ні антиросійська ні проамериканська, а прословацька⁴⁸.

Угорщина

Угорщина стала членом НАТО 12 березня 1999 року, а членом ЄС – 1 травня 2004 року. Стратегії національної безпеки приймалися в цій країні у 2002, 2004, 2012 та 2020 роках.

Стратегія національної безпеки Угорщини 2012 року, була схвалена Постановою Уряду (який з 2010 року очолював Віктор Орбан, партія «Фідес») від 21 лютого 2012 року і набрала чинності 22 лютого цього ж року.

Росія у Стратегії національної безпеки 2012 року взагалі не згадувалася. Ані як безпековий партнер, ані як джерело загрози для регіону. І це при тому, що на момент затвердження угорської Стратегії, росіяни вже здійснили агресію проти Грузії. Правда у вступі до Стратегії міністр закордонних справ Угорщини Янош Мартоні, зазначив, що для Угорщини глобальні загрози можуть виникати далеко від її кордонів, проте приносити свій вплив з драматичною швидкістю, тому їх запобігання та врегулювання часто вимагає застосування відповідних заходів далеко за межами країни⁴⁹.

У другому розділі Стратегії, який визначає місце Угорщини у світі та інтереси її політики безпеки, зазначено, що країна не вважає жодну державу своїм противником, а усі спори намагатиметься вирішувати мирними засобами, дотримуючись при цьому принципів Статуту ООН, а також норм і стандартів міжнародного права (пункт 8 Стратегії)⁵⁰.

Стратегія визначала наступні глобальні загрози національній безпеці: нерівномірний розвиток людства, появу нових центрів сили, які раніше вважалися слабкими і несформованими державами, тероризм, зброя масового враження та глобальні способи її експансії, світова фінансова і економічна криза та інші. Основою політики безпеки Угорщини називалося членство в НАТО, економічно процвітаюча Європа та стабільний Балканський регіон і Східна Європа – особливо країни-сусіди Угорщини⁵¹.

Зважаючи на відсутність у Стратегії 2012 року чіткої зафіксованої позиції Угорщини щодо Росії, вважаємо за доцільне охарактеризувати її ставлення до Росії зафіксоване у попередній Стратегії національної безпеки 2004 року, яка діяла з 2004 по 2012 роки. Вона була схвалена

⁴⁷ Bezpečnostná stratégia Slovenskej Republiky (2021), Op. cit., p. 17.

⁴⁸ Klus, M. (2021), “Nová Bezpečnostná stratégia SR: Ani protiruská, ani proamerická”, 6 February, *TREND.sk*. Available from: <https://www.trend.sk/trend-archiv/nova-bezpecnostna-strategia-sr-ani-protiruska-ani-proamericka> (Accessed: 26.11.2024).

⁴⁹ Hungary's national security strategy (2012), Ministry of Foreign Affairs of Hungary, Budapest, p. 2.

⁵⁰ Ibid., p. 5.

⁵¹ Magyar Közlöny (2012), “A Kormány 1035/2012. Korm. határozata Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról”. Évi 19, 21 Február. Available from: https://2010-2014.kormany.hu/download/f/49/70000/1035_2012_korm_határozat.pdf (Accessed: 26.11.2024).

31 березня 2004 року коаліційним Урядом Петера Медьєши (сформованим у травні 2002 року Угорською соціалістичною партією та Альянсом вільних демократів) та набрала чинності 15 квітня цього ж року.

Стратегія 2004 року приділяла суттєву увагу відносинам Угорщини з Росією. Зокрема серед переліку інтересів своєї національної безпеки у цій Стратегії виділялась тривала стабільність (на основі комплексу демократичних цінностей) України та Росії та їх наближення до організацій євроатлантичної інтеграції⁵².

Наголошувалося, що безпека Угорщини в її широкому розумінні в кількох аспектах залежить від «розвитку простору для маневру Росії та змін її можливостей у сферах зовнішньої політики та зовнішньої економіки, а також її політичних мотивацій». Характеризуючи внутрішній стан Росії у Стратегії відзначалося, що Росія «продовжує залишатися важливим чинником у міжнародній політиці завдяки своїм географічним масштабам, своїм природним і людським ресурсам, військовому потенціалу та, зокрема, ядерній потужності. Небезпеки, які впливають із внутрішньої нестабільності в країні, зменшилися, але ще не повністю зникли. Всеосяжної модернізації її економіки ще не відбулося, незважаючи на більш сприятливі економічні та фінансові перспективи, а функціонування демократичних інституцій також не цілком відповідає європейським нормам». Зазначалось також, що для Росії та держав і організацій євроатлантичного регіону «є взаємний інтерес бути стабільними і передбачуваними партнерами»⁵³.

Угорці вважали ситуацію в Росії та Україні надзвичайно важливою і з точки зору безпеки в регіоні, і тому були «особливо зацікавлені в стабільності цих двох держав і в просуванні їхніх демократичних реформ, а також в успіху процесів їх економічної та соціальної модернізації». Позитивним змінам у цих країнах могли сприяти «тісні зв'язки між наближенням та інтеграцією до Європи з процесами реформ в Україні та Росії, якщо інтеграція спрямована на активізацію внутрішніх реформ і залежить від їх швидкості». Економічні відносини з Росією та Україною мали для Угорщини стратегічне значення. Причому з першим з цих двох партнерів – Росією – Угорщина прагнула розвитку двосторонніх відносин в усіх їх аспектах. Крім того заявлялося про підтримку країною співпраці між Росією та Заходом, «яка базується на взаємному інтересі, щоб вона охоплювала якомога ширше коло сфер і щоб така співпраця сприяла все більш динамічній співпраці між ЄС і Росією з більш сильними перспективами та політичному діалогу і практичній співпраці між НАТО і Росією»⁵⁴.

21 квітня 2020 року Уряд Угорщини ухвалив нову Стратегію національної безпеки Угорщини, яка замінила попередню Стратегію національної безпеки 2012 року. Ця Стратегія має назву «Безпека Угорщини у мінливому світі».

Росія прямо згадується у цій Стратегії лише в одному абзаці (пункт 118) шостого розділу, який має назву «Наші фундаментальні інтереси». Відзначено, що РФ є «ключовим гравцем у міжнародній системі, відіграючи незамінну роль у вирішенні численних проблем глобальної та регіональної безпеки. Однак останнім часом у відносинах між НАТО і Росією, а також між ЄС і Росією виникла серйозна напруга. В умовах погіршення безпеки, НАТО зміцнила свій потенціал стримування та оборони та призупинила свою цивільну та військову практичну співпрацю з Росією. Водночас це також залишило відкритими канали політичного діалогу, оскільки Альянс не прагне конфлікту та не становить загрози для Росії. У цій ситуації особливо необхідний політичний діалог з Росією та заходи щодо зменшення ризиків і зміцнення довіри. Угорщина, вважаючи пріоритетом збереження єдності НАТО та ЄС, зацікавлена в прагматичному розвитку угорсько-російських відносин та економічної співпраці»⁵⁵.

Водночас у Стратегії є низка пунктів, де згадуються неназвані держави (серед яких легко вгадується Росія), які створюють виклики та загрози для безпеки Європи, зважаючи на те, що вони: 1) ведуть асиметричні та гібридні війни (пункт 46). Вони позначені як «держави, що роз-

⁵² The National Security Strategy of the Republic of Hungary (2004), p. 3. Available from: https://www.files.ethz.ch/isn/157029/Hungary_English-2004.pdf (Accessed: 26.11.2024).

⁵³ Ibid., p. 7-8.

⁵⁴ Ibid., p. 16.

⁵⁵ *Magyar Közlöny* (2020), “A Kormány 1163/2020. Korm. határozata Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról”. Évi 81, 21 Április, p. 17-18. Available from: https://nbsz.gov.hu/docs/NBS_MK_2020_81_1163.2020_Korm.hat.pdf (Accessed: 26.11.2024).

виваються чи відроджуються», які використовують «різноманітні військові та невійськові засоби для відстоювання своїх інтересів, часто таємно»; 2) становлять виклик безпеці євроатлантичного регіону та стрімко збільшують свої військові витрати та потенціал (пункт 51); 3) проявляють амбіції великих держав, «нехтують міжнародним правом та можуть підірвати безпеку Європи – і, опосередковано, безпеку Угорщини». Далі у Стратегії міститься вже прямий натяк на агресивні дії Росії щодо України у 2014 році: «Анексія території шляхом агресії докорінно змінила наше середовище безпеки, значно підвищивши ризик потенційного протистояння. Ми повинні продовжувати прагнути до діалогу, але ми також повинні бути готові стримувати – і захищати себе та наших союзників від – актів агресії, можливо навіть без попередження, вчинених як звичайними, так і нетрадиційними засобами» (пункт 52)⁵⁶.

Румунія

Стратегію національної безпеки Румунії з назвою «Європейська Румунія, євроатлантична Румунія: за краще життя в демократичній, безпечнішій і процвітаючій країні» було ухвалено Вищою радою національної оборони країни 17 квітня 2006 року⁵⁷. Румунський Парламент не затвердив цей документ на тій підставі, що він мав офіційну назву «Стратегія національної безпеки», а згідно ст. 65 абз. 2 літери f Конституції Румунії 2003 року, парламент ухвалює Стратегію національної оборони країни⁵⁸.

Виходячи з таких обставин ми обрали для порівняльного аналізу Стратегію національної безпеки 2006 року та чотири Стратегії національної оборони Румунії (2008, 2010, 2015 та 2020 років), бо саме в них ми можемо прослідкувати зміну ставлення до Росії.

У Стратегії національної безпеки 2006 року Росія прямо згадується двічі. У шостому розділі цього документу, що має назву «Румунія – динамічний вектор безпеки та процвітання в чорноморському регіоні», подано загальну характеристику безпекової ситуації у згаданому регіоні. Зокрема зазначається, що чорноморський регіон «характеризується значним дефіцитом демократії та нездатністю повною мірою виконувати повноваження, надані суверенним державам», але водночас він є «найбагатшою частиною Європи». Серед серйозних загроз безпеці регіону названі *конфлікти та сепаратистські рухи* на території чотирьох держав: на сході та півдні Республіки Молдова (Дністровський регіон та Гагаузька область), на сході та півночі Грузії (Абхазія та Південна Осетія), на заході Азербайджану (Нагірний Карабах), на *півдні Російської Федерації* (Чечня та інші автономні республіки чи регіони на Північному Кавказі), а також «інші сепаратистські рухи меншого масштабу та інтенсивності, а також напруженість, пов'язана з деякими територіальними чи прикордонними суперечками». Другою небезпечною реальністю регіону вказана транскордонна злочинність, якій сприяють «сепаратистські режими та незаконна присутність іноземних військ на території нових демократій» (тут зокрема вгадується і самопроголошена Придністровська молдавська республіка, якій Росія з 1995 року надає економічну та політичну підтримку, і де розташований контингент російських військ). Далі наголошується, що причорноморські держави повинні усвідомлювати існування цих небезпек і «зобов'язані розробляти внутрішню, зовнішню політику та політику безпеки, здатну нейтралізувати негативні явища в межах своїх кордонів і утримуватися від будь-якої підтримки сепаратистських, екстремістських рухів або терористичних організацій та злочинної діяльності. Причорноморським країнам необхідно активно та результативно співпрацювати, сприяти заходам зміцнення довіри в регіоні та сумлінно виконувати свої зобов'язання щодо скорочення звичайних озброєнь та виведення військових сил, незаконно дислокованих на території інших держав»⁵⁹.

У цьому контексті Румунія бачить для себе три наступних пріоритети: 1) гармонізацію та оптимізацію поточних інституційних процесів співпраці; 2) запобігання конкуренції чи гегемоністським спокусам; 3) створення нових рамок для діалогу та співпраці, в яких можуть брати участь усі зацікавлені держави та демократичні організації. Для реалізації зазначених пріоритетів Румунія планувала активно розвивати міжнародний комунікаційний майданчик, що

⁵⁶ *Magyar Közlöny* (2020), Op. cit., p. 7-8.

⁵⁷ Strategia de Securitate Națională a României “România Europeană, România Euroatlantică: pentru o viață mai bună într-o țară democratică, mai sigură și prosperă” (2007), Președintele României, București, 56 p.

⁵⁸ Dumitru, I.-R. (2022), Op. cit., p. 52.

⁵⁹ Strategia de Securitate Națională a României “România Europeană, România Euroatlantică: pentru o viață mai bună într-o țară democratică, mai sigură și prosperă” (2007), Op. cit., p. 33-34.

отримав назву «Чорноморський форум за діалог та партнерства» (офіційно створений у Бухаресті 5 червня 2006 року)⁶⁰, метою діяльності якого було визначено «просування демократії та економічного розвитку, енергетичної безпеки, підвищення довіри, зміцнення стабільності, миру та безпеки». Для просування цієї ініціативи Румунія планувала тісно співпрацювати насамперед з причорноморськими державами – Болгарією, Грузією, Росією, Туреччиною та Україною, а також з іншими державами, «що знаходяться в безпосередній близькості, а також з іншими державами-членами євроатлантичної спільноти»⁶¹.

Ще один завуальований натяк на Росію (стосовно її військ та складів зброї, розташованих на території ПМР) у Стратегії 2006 року містився в абзаці, що стосувався вирішення проблеми сепаратистських конфліктів. Румунія вбачала шляхами розв'язання цього питання розробку більш активної політичної та дипломатичної стратегії з цього питання та більш ефективне залучення до функціонування механізмів, спрямованих на вирішення цих конфліктів мирними засобами. Крім того вона пропонувала розробити «комплекс принципів, норм і правил поведінки держав регіону», який міг би включати наступні зобов'язання: 1) «невизнання сепаратистських режимів та незаохочення їх у будь-якій формі; 2) рішуча протидія тероризму та іншій діяльності, пов'язаній з тероризмом; 3) *виведення іноземних військ, незаконно розміщених по периметру різних анклавів*; 4) *евакуація складів зброї, боєприпасів і вибухівки під міжнародним контролем*; 5) розформування воєнізованих формувань, створених незаконними режимами на території сепаратистських регіонів»⁶².

Перша *Стратегія національної оборони країни* була затверджена Парламентом Румунії 4 листопада 2008 року та набрала чинності після публікації тексту цього документу в «Офіційному віснику» 28 листопада цього ж року. Вона була прийнята вже після прямої російської військової агресії проти Грузії, але Росія у цій Стратегії напряду не згадується. Лише у двох підрозділах другого розділу, який має назву «Стратегічні цілі оборони країни», згаданий регіон, в якому розташована Росія. Так у підрозділі 2.2 «Розвиток внеску в Європейську політику безпеки та оборони» зазначено, що Румунія підтримуватиме активну роль ЄС «в управлінні кризами в зонах нестабільності поблизу (держави Західних Балкан, Чорноморський регіон, заморожені конфлікти у Східній Європі та на Кавказі), а й в інших сферах стратегічного значення для зовнішньої політики Румунії». А у підрозділі 2.4 «Збільшення питомого внеску у забезпечення регіональної безпеки та стабільності» зазначено, що Румунія бере участь у цих процесах на таких додаткових рівнях, як «посилення ролі постачальника стабільності та безпеки в Балканському регіоні, в розширеному регіоні Чорного моря та на пострадянському просторі», а також участь в «різноманітних ініціативах регіонального та субрегіонального співробітництва у сфері безпеки». Тут же зазначено, що Румунія «підтримує розвиток політики НАТО та ЄС в розширеному Чорноморському регіоні для підтримки процесів економічної та соціальної стабілізації, а також зміцнення безпеки кордонів держав регіону»⁶³.

Друга *Стратегія національної оборони з назвою «За Румунію, яка гарантує безпеку та процвітання майбутнім поколінням»* була ініційована президентом Румунії, схвалена Вищою радою національної оборони та подана на розгляд до парламенту 23 червня 2010 року⁶⁴.

У Стратегії відзначено, що її текст є узгодженим з найважливішими принципами та ідеями, викладеними в Стратегії національної безпеки Румунії 2006 року. До того ж вона, «слідуючи міжнародним подіям, оновлює відповідь Румунії на основні проблеми, з якими вона, ймовірно, зіткнеться в найближчий період, пропонуючи рішення та підходи до управління»⁶⁵.

⁶⁰ Верховна Рада України (2006), «Спільна декларація Чорноморського Форуму за Діалог та Партнерство», Бухарест, 5 червня. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_252#Text (дата доступу: 26.11.2024).

⁶¹ Strategia de Securitate Națională a României “România Europeană, România Euroatlantică: pentru o viață mai bună într-o țară democratică, mai sigură și prosperă” (2007), Op. cit., p. 34-35.

⁶² Ibid., p. 35.

⁶³ Strategia națională de apărare a țării (2008), *Monitorul Oficial*, Partea I nr. 799 din 28.11.2008. Available from: <https://sintact.ro/legislatie/monitorul-oficial/strategie-din-2008-nationala-de-aparare-a-tarii-16894004> (Accessed: 26.11.2024).

⁶⁴ Strategia națională de apărare “Pentru o Românie care garantează securitatea și prosperitatea generațiilor viitoare” (2010), Bucharest, 29 p.

⁶⁵ Ibid., p. 6.

У розділі п'ятому Стратегії, присвяченому характеристиці міжнародного середовища безпеки, відзначається, що в останні роки відбулось «погіршення безпекового середовища на європейському континенті та в найближчих сусідніх регіонах». При цьому найбільшими викликами для безпеки Європи визначені чотири, а саме: 1) «підрив режиму контролю над озброєннями, який забезпечував прозорість і безпеку на всьому європейському континенті протягом більше двох десятиліть; 2) відновлення звичайних військових конфліктів між державами-учасниками європейського простору; 3) компромісні принципи міжнародного права, такі як повага до національного суверенітету або непорушність кордонів, які регулюють поточну міжнародну систему; 4) припинення газопостачання європейським споживачам»⁶⁶.

Збереження заморожених конфліктів визначено джерелом загрози безпеці всіх держав Чорноморського регіону. «Через майже два десятиліття з моменту їх спалаху міжнародне співтовариство не змогло знайти життєздатні рішення, які б призвели до вирішення цих конфліктів. Навпаки, ігнорування або недотримання принципів права, які лежать в основі нинішньої міжнародної системи, призвело до зміцнення сепаратистських рухів та їх ініціаторів»⁶⁷.

Ставлення Румунії до військових приготувань Росії та її агресії проти Грузії у 2008 році зафіксовано у Стратегії у наступний спосіб: «У період з 2006 року ми стали свідками невдач у безпековому середовищі європейського континенту. Один із найважливіших партнерів у режимі контролю над звичайними озброєннями в Європі вирішив в односторонньому порядку призупинити застосування положень договору, покликаних забезпечити прозорі та передбачувані рамки та зменшити або навіть усунути можливість військового конфлікту між державами-учасниками. Конфлікт, який спалахнув влітку 2008 року між Російською Федерацією та Грузією, демонструє, що за відсутності постійної уваги та суттєвої участі з боку всіх членів євроатлантичного співтовариства ризику та загрози, які ми вважали минулим, повернуться до порядку денного нашої безпеки». І далі: «Для країн, які кидають виклик чинним правилам, що регулюють міжнародні відносини, використання військової сили залишається важливим варіантом, як, на жаль, можна побачити під час конфлікту на Південному Кавказі»⁶⁸.

У цьому розділі Стратегії, який характеризує напрямки оборони Румунії, зазначено, що «Румунія також виграє від особливих двосторонніх відносин, які НАТО розвиває з державами європейського континенту та за його межами, незалежно від того, чи йдеться про Республіку Молдова, Сербію, Росію, Грузію чи Україну». Далі окремо зазначено, що загрозу національній безпеці Румунії становить «розміщення іноземних військ без згоди приймаючої країни» поблизу румунських кордонів (тобто російських військ у Придністров'ї), тому Румунія планує «продовжувати активну участь у просуванні рішення, спрямованого на демілітаризацію регіону, шляхом виведення військ і зброї, які тут незаконно знаходяться»⁶⁹.

Третя *Стратегія національної оборони Румунії* (на період 2015-2019 років), яку ми аналізуємо, була затверджена Парламентом країни 23 червня 2015 року (за поданням Президента Румунії) та отримала підзаголовок «Сильна Румунія в Європі та світі».

У вступі до Стратегії 2015 року (пункт 5) відзначено, що Румунія «розташована в регіоні, який протягом тривалого часу характеризується наявністю заморожених конфліктів. Сьогодні регіон позначений активними конфліктами та погіршенням відносин між НАТО та Російською Федерацією. Наявність у регіоні зон конфлікту безпосередньо ставить питання безпеки громадян Румунії»⁷⁰.

Оцінку ситуації міжнародної безпеки подано у другому розділі Стратегії. Серед євроатлантичних вимірів безпеки (підрозділ 2.2 пункт 35) наголошено, що Росія є «важливим актором на європейському та євроатлантичному просторі», але її «дії в Чорноморському регіоні, порушення міжнародного права, постановка під сумнів міжнародного порядку, збере-

⁶⁶ Strategia națională de apărare “Pentru o Românie care garantează securitatea și prosperitatea generațiilor viitoare” (2010), op. cit., p. 11.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Ibid., p. 11-12.

⁶⁹ Ibid., p. 16.

⁷⁰ Strategia națională de apărare a țării pentru perioada 2015-2019 “O Românie puternică în Europa și în lume” (2015), Administrarea Președintelui României, Bucharest, p. 5. Available from: https://www.presidency.ro/files/userfiles/Strategia_Nationala_de_Aparare_a_Tarii_1.pdf (Accessed: 26.11.2024).

ження заморожених конфліктів і анексія Криму повернули увагу НАТО як до виконання його фундаментальної місії, колективної оборони, так і до чинності угод про безпеку, укладених з Росією наприкінці 20 ст.». У підрозділі 2.3 – «Регіональне середовище безпеки» – також зазначено, що Росія «намагається зміцнити свій статус влади в регіоні, її дії впливають на регіональну стабільність та європейський шлях України, Молдови та Грузії». І нарешті у підрозділі 3.2. «Ризики» третього розділу Стратегії – «Загрози, ризики та вразливі місця» – Росія згадана непрямо у контексті вирішення проблеми Придністров'я (пункт 58): «Регіональна нестабільність обмежує здатність Румунії просувати стратегічні інтереси, особливо ті, що стосуються підтримки європейського шляху Республіки Молдова, вирішення заморожених конфліктів, забезпечення енергетичної безпеки, захисту прав румунських громад та економічної діяльності, яка здійснюється у Виключній економічній зоні Румунії в Чорному морі»⁷¹.

30 червня 2020 року парламент Румунії схвалив четверту «Стратегію національної оборони країни на 2020-2024 роки, яка отримала назву «Разом заради безпечної та процвітаючої Румунії у світі, позначеному новими викликами». Цей документ, який було внесено на розгляд обох палат Парламенту (Сенату та Палати депутатів) Президентом Клаусом Йоханнісом, підтримали 311 депутатів і сенаторів; 4 були проти, а 38 утрималися⁷². Майже усі партії, представлені у румунському парламенті, підтримали нову Стратегію оборони, за виключенням депутатів та сенаторів від партії «Союз порятунку Румунії» (USR).

У Вступі до Стратегії наголошено, що агресивна поведінка Росії, «мілітаризація Чорноморського регіону та гібридні дії, які здійснюються цією державою, спрямовані на підтримання напруженого та небезпечного клімату в районі поблизу нашої країни, змушують Румунію твердо продовжувати масштабний процес розбудови потужних можливостей стримування та оборони, розпочатий у 2015 році»⁷³.

Серед основних тенденцій, які впливають та можуть (в перспективі 2024 року) впливати на середовище безпеки і які безпосередньо пов'язані з діями Росії, виділені три наступні (пункти 65-67 Стратегії): 1) «стратегічні тенденції, зафіксовані в останні роки, ілюструють накопичення значного потенціалу для реконфігурації відносин між акторами з глобальними інтересами, що безпосередньо впливає на стабільність і передбачуваність міжнародної системи, а пожвавлення глобальної стратегічної конкуренції підтверджує перехід до нової парадигми безпеки»; 2) ставлення та дії Росії, які порушують норми міжнародного права, «породжують збереження та розширення розбіжностей з деякими західними державами та НАТО, становлячи серйозні перешкоди для визначення життєздатних рішень для забезпечення стабільності, передбачуваності та безпеки»; 3) «відновлення статусу держав, які прагнуть бути регіональними лідерами, які кидають виклик або навіть порушують існуючі норми міжнародного права, збільшує ризики та загрози глобальній безпеці загалом і Румунії зокрема»⁷⁴.

Безпекове середовище Румунії на євроатлантичному рівні охарактеризоване у пункті 104 Стратегії: «Потенціал для ескалації існуючої напруженості в регіоні на тлі консолідації наступальної позиції та агресивності Російської Федерації в останні роки та вдосконалення гібридних інструментів, які вона використовує, становить серйозну проблему безпеки в національному контексті. З цієї точки зору, ключовими є зміцнення стримування та оборони Альянсу, особливо на його східному фланзі, шляхом єдиного підходу з півночі на південь, підвищення спроможності ЄС діяти як єдине ціле, а також відданість США безпеці Чорноморського регіону». Негативний вплив Росії на регіональну безпеку також зафіксовано у пунктах 108-109 Стратегії. Зокрема тут відзначено, що дії Росії «сприяють погіршенню регіональної стабільності, що безпосередньо негативно впливає на стійкість держав регіону, насамперед Республіки Молдова, України та Грузії, відповідно на досягнення цілей цих держав по

⁷¹ Strategia națională de apărare a țării pentru perioada 2015-2019 “O Românie puternică în Europa și în lume” (2015), op. cit., p. 12, 15.

⁷² Cașus, K. (2020), Op. cit.

⁷³ Președintele României (2020), “Strategia națională de apărare a țării din 30 iunie 2020 pentru perioada 2020-2024. Împreună, pentru o Românie sigură și prosperă într-o lume marcată de noi provocări”, București, p. 6. Available from: https://www.presidency.ro/files/userfiles/Documente/Strategia_Nationala_de_Aparare_a_Tarii_2020_2024.pdf (Accessed: 26.11.2024).

⁷⁴ Ibid., p. 18.

відношенню до ЄС та/або НАТО, а також на те як вони визначили їх у відповідних національних документах стратегічної орієнтації». До того ж постійне зміцнення наступальної військової спроможності Росії в Чорному морі та її намагання створити тут середовище заборони доступу до моря, що «може забезпечити її контроль над Чорноморським басейном, а також і її активна позиція щодо розбалансування військового потенціалу Альянсу на східному фланзі НАТО, вимагає зміцнення національної оборони та активної ролі Румунії для зміцнення стримування та оборони Альянсу в регіоні»⁷⁵.

Серед загроз, які впливають на безпеку Румунії з боку Росії, зазначені наступні (пункти 119-120): 1) «зміцнення військового потенціалу поблизу Румунії, у тому числі на східному фланзі, відповідно на кордоні НАТО (мілітаризація Російською Федерацією Криму та Чорноморського басейну в цілому, проведення військових навчань та зміцнення можливостей, за допомогою яких здійснюється наступ і оборонні операції), створює серйозні виклики національним стратегічним інтересам, спрямованим на безпеку кордонів ЄС і НАТО і, відповідно, забезпечення енергетичної безпеки та стабільності в Чорноморському регіоні»; 2) «наступальна/агресивна поведінка, у тому числі в економічному плані, деяких державних структур, інтереси яких суперечать інтересам нашої країни, блокування європейського/ трансатлантичного шляху та/або збереження нестабільності в економічній сфері можуть визначати розвиток подій з негативного впливу на безпеку в регіоні Румунії та Чорноморському регіоні»; 3) «затримка процесів адаптації Альянсу до загроз зі східного та південного сусідства, збереження дисбалансу на східному фланзі та зміни в позиціях деяких союзників щодо їхніх відносин з Російською Федерацією потенційно можуть мати негативний вплив на безпекову ситуацію в Румунії»⁷⁶.

Серед ризиків безпеці Румунії виділені наступні (пункт 155): «перспектива перегляду режимів контролю над озброєннями, збільшення оборонних бюджетів і прискорення темпів розвитку військового потенціалу деяких державних акторів» та «збереження спалахів/гарячих точок конфлікту в ширшому Чорноморському регіоні та обмежені перспективи вирішення заморожених конфліктів у регіоні в поєднанні з відсутністю прозорості щодо арсеналу зброї Російської Федерації, дислокований у Придністровському сепаратистському регіоні та з тенденцією до розширення кризи безпеки на сході України, викликаной в контексті незаконної анексії Криму»⁷⁷.

Молдова

Створення першої Стратегії національної безпеки Республіки Молдова розпочалась з видання Указу Президента Республіки Володимира Вороніна (Партія комуністів) від 7 липня 2008 року про створення Комісії з розробки СНБ у складі представників Уряду, центральних органів державної влади, парламентського комітету з питань національної безпеки, оборони та громадського порядку а також наукових інституцій. Головою Комісії було призначено прем'єр-міністра Молдови Зінаїду Гречаний (Партія комуністів). Комісії було доручено до 1 жовтня 2008 року розробити СНБ, залучаючи до своєї діяльності експертів і спеціалістів різних галузей⁷⁸. Звернемо увагу, що Президентом В. Вороніним відводилося лише неповних три місяці на розробку такого надважливого стратегічного документу держави.

Рішенням Уряду Молдови (який очолювала З. Гречаний) від 28 січня 2009 року проєкт рішення Парламенту «Про затвердження Стратегії національної безпеки Республіки Молдова» було схвалено та подано на розгляд Парламенту. Ще до розгляду проєкту СНБ Парламентом, це рішення було скасовано 30 листопада 2009 року Постановою нового Уряду Молдови⁷⁹ на чолі з Володимиром Філатом (Ліберально-демократична партія). І хоча цей Уряд схвалив та подав на розгляд Парламенту 24 червня 2010 року новий проєкт рішення «Про затвердження

⁷⁵ Președintele României (2020), op.cit., p. 22.

⁷⁶ Ibid., p. 24.

⁷⁷ Ibid., p. 28.

⁷⁸ Președintele Republicii Moldova (2008), "Decretului Nr.1758-IV din 09-07-2008 privind constituirea Comisiei pentru elaborarea Strategiei securității naționale a Republicii Moldova". Available from: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=17743&lang=ro (Accessed: 26.11.2024).

⁷⁹ Guvernul Republicii Moldova (2009), "Hotărâre Nr. 54 din 28-01-2009 cu privire la aprobarea proiectului de hotărâre a Parlamentului "Pentru aprobarea Strategiei securității naționale a Republicii Moldova". Available from: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=21994&lang=ro (Accessed: 26.11.2024).

Стратегії національної безпеки Республіки Молдова»⁸⁰, але до чергових парламентських виборів, які відбулися 28 листопада 2010 року, Парламент так і не встиг розглянути цей документ.

Врешті-решт *перша Стратегія національної безпеки Республіки Молдова була ухвалена Парламентом 15 липня 2011 року*⁸¹. Більшість у парламенті (53 мандати з 101) тоді мала коаліція «За європейську інтеграцію» (Ліберальна партія Молдови – 15 мандатів, Демократична партія Молдови – 13, Альянс «Наша Молдова» – 7 та Ліберально-Демократична партія Молдови – 18), яка була утворена після виборів 28 листопада 2010 року, а виконуючим обов'язки Президента країни на той час був Маріан Лупу – голова Парламенту, лідер Демократичної партії Молдови та колишній комуніст.

У Стратегії національної безпеки Молдови 2011 року Росія згадується у двох розділах. Серед основних завдань зовнішньої політики Молдови, які спрямовані на забезпечення національної безпеки та ефективне просування національних інтересів, вказується на «підтримку взаємовигідних відносин та налагодження стратегічних партнерств» з п'ятьма партнерами: ЄС, Румунією, Україною, США та Росією (розділ 3 Стратегії). Варто відзначити, що Росія займає останнє місце у цій «п'ятірці».

У підрозділі Стратегії 3.4, присвяченому двосторонній співпраці у сфері безпеки, наголошено, що «відносини співробітництва у сфері безпеки й надалі розвиватимуться у пріоритетному порядку з країнами-членами ЄС, США, Російською Федерацією та сусідніми країнами, як на двосторонньому, так і на багатосторонньому рівнях, у межах міжнародних організацій, враховуючи важливу роль країн зі значними військово-політичними, економічними та інформаційними ресурсами у забезпеченні глобальної та регіональної безпеки». Тут же окремо йдеться й про продовження розвитку двостороннього співробітництва з Росією у політичній, економічній, соціальній та енергетичній сферах, «відповідно до положень Основного політичного договору, що відповідає інтересам обох держав» та «на основі принципів суверенної рівності, взаємної поваги та взаємовигідної співпраці». Стратегія передбачала, що тісна співпраця з Росією буде також розвиватися і «в рамках існуючих переговорних механізмів у форматі «5+2» з метою знаходження всеосяжного та довгострокового вирішення придністровського конфлікту в умовах дотримання суверенітету та територіальної цілісності Республіки Молдова».

У підрозділі 4.2, що висвітлює перспективи вирішення питань, пов'язаних із придністровським конфліктом та виведенням іноземних військ, Росія згадується у трьох ключових процесах. Перший з них стосується заміни російських «миротворців» у Придністров'ї на багатонаціональну місію з міжнародним мандатом, що «сприятиме досягненню політичного врегулювання та створенню механізмів зміцнення довіри та безпеки». В другому вона виступає як один з учасників формату «5+2» – дипломатичної платформи, що складалася з трьох міжнародних посередників (ОБСЄ, Росія та Україна), двох спостерігачів (ЄС та США) + двох учасників конфлікту (Молдова та Придністров'я), в рамках якої планувалося послідовно обговорювати врегулювання придністровського конфлікту. Третій процес включав виведення російських військ з території Молдови (Придністров'я) та ліквідацію радянських (російських) складів зброї – «ліквідація іноземної військової присутності в Республіці Молдова є нагальною необхідністю, обумовленою відсутністю його законної підстави, протиріччям з положеннями Конституції Республіки Молдова, з міжнародними зобов'язаннями та принципами у сфері контролю озброєнь, військово-політичних відносин між державами, які передбачають обов'язкове вираження згоди влади приймаючої країни. Негайне і беззастережне виведення з території Республіки Молдова озброєнь, що належать Російській Федерації, і іноземних збройних сил, що охороняють ці озброєння, сприяв би політичному вирішенню придністровської проблеми»⁸².

⁸⁰ Guvernul Republicii Moldova (2010), “Hotărâre Nr. 544 din 24-06-2010 cu privire la aprobarea proiectului de hotărâre a Parlamentului pentru aprobarea Strategiei Securității Naționale a Republicii Moldova”. Available from: surl.li/iyzryj (Accessed: 26.11.2024).

⁸¹ Parlamentului Republicii Moldova (2011), “Hotărâre Nr. 153 din 15.07.2011 pentru aprobarea Strategiei securității naționale a Republicii Moldova”. Available from: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=105346&lang=ro (Accessed: 26.11.2024).

⁸² Ibid.

Зазначимо, що в Стратегії національної безпеки Молдови 2011 року жодним чином не згадується військова агресія Росії проти Грузії, що мала місце у 2008 році.

23 березня 2015 року на засіданні Вищої ради безпеки Президент Молдови Ніколае Тімофі (перебував на цій посаді у 2012-2016 роках) наголосив на потребі розробки нової Стратегії національної безпеки, адаптованої до «нових геополітичних реалій». Для створення проєкту цього документу Уряду було доручено створити міжвідомчу групу⁸³. Згодом (Указом Президента Молдови №1552 від 6 травня 2015 року) було створено спеціальну Комісію з розробки СНБ, до складу якої увійшли представники Вищої ради безпеки Молдови (ВРБ), парламентського комітету з питань національної безпеки, оборони та громадського порядку, центральних органів державної влади та громадянського суспільства. Головою Комісії було призначено Олексія Барбенягре – радника Президента Молдови з питань оборони та національної безпеки, секретаря Вищої ради безпеки. Комісії доручалося розробити проєкт СНБ та План дій щодо її реалізації та подати їх Президентові до 1 жовтня 2015 року⁸⁴.

Для виконання поставленого завдання Комісія могла створювати міжвідомчі робочі групи та залучати до своєї діяльності експертів і фахівців інших органів влади та організацій, які надаватимуть їй необхідну допомогу. Враховуючи це, до розробки Стратегії також були долучені міжнародні експерти з Німеччини (Європейський центр досліджень у галузі безпеки імені Дж. Маршала), Румунії (Центр із запобігання та раннього попередження конфліктів), США та Латвії⁸⁵. Протягом серпня-вересня 2015 року представники громадянського суспільства Молдови організували шість тематичних дебатів щодо нової СНБ.

Перший варіант проєкту Стратегії було розроблено із запізненням і оприлюднено лише у лютому 2016 року. Вища рада безпеки та Інститут правових і політичних досліджень Академії наук Молдови тоді ж організували його публічне обговорення⁸⁶.

21 червня 2016 року проєкт СНБ та План дій з її впровадження були затверджені Вищою радою безпеки. Після цього обидва документи було подано Уряду на доопрацювання, а згодом Парламенту – на остаточне затвердження⁸⁷.

Як змінилося ставлення до Росії у проєкті СНБ Молдови 2016 року порівняно з СНБ 2011 року?

У другому підрозділі першого розділу проєкту СНБ, присвяченого контексту міжнародної та регіональної безпеки, відзначено шість факторів, які визначали безпеку європейського континенту: 1) економічні та інституційні можливості ЄС; 2) технологічні та оборонні можливості НАТО та ЄС; 3) внутрішньополітична згуртованість в рамках ЄС і НАТО; 4) трансатлантичні відносини та присутність США на території Європи; 5) напрямок розвитку Росії та створюваних нею інтеграційних структур (таких, наприклад, як Євразійський економічний союз – ЄАЕС чи Організація договору про колективну безпеку – ОДКБ, які могли виступати як альтернативи ЄС та НАТО і таким чином, Росія активно формувала не лише економічні, але й політичні альянси, які були здатні впливати на зовнішньоекономічну та безпекову політику сусідніх країн; 6) відносини ЄС і НАТО з Росією, у тому числі зі створеними субрегіональними структурами.

⁸³ Președintele Republicii Moldova (2015c), “Președintele Nicolae Timofti solicită elaborarea unei noi Strategii de securitate națională”, 23 Martie. Available from: <https://presedinte.md/rom/consiliul-suprem-de-securitate/presedintele-nicolae-timofti-solicita-elaborarea-unei-noi-strategii-de-securitate-nationala> (Accessed: 26.11.2024).

⁸⁴ Președintele Republicii Moldova (2017a), “Decretului Nr. 244-VIII din 26-06-2017 privind abrogarea Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 1552-VII din 6 mai 2015”. Available from: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=99818&lang=ro (Accessed: 26.11.2024).

⁸⁵ Președintele Republicii Moldova (2015a), “Cooperare internațională pentru elaborarea Strategiei de securitate a Republicii Moldova”, 25 Iunie. Available from: <https://presedinte.md/rom/consiliul-suprem-de-securitate/cooperare-internationala-pentru-elaborarea-strategie-de-securitate-a-republicii-moldova> (Accessed: 26.11.2024).

⁸⁶ Președintele Republicii Moldova (2016a), “CSS a organizat o dezbatere pe marginea proiectului Strategiei de Securitate Națională”, 12 februarie. Available from: <https://presedinte.md/rom/consiliul-suprem-de-securitate/css-a-organizat-o-dezbatere-pe-marginea-proiectului-strategiei-de-securitate-nationala> (Accessed: 26.11.2024).

⁸⁷ Președintele Republicii Moldova (2016b), “Strategia Securității Naționale, adoptată de CSS și transmisă Guvernului pentru definitivare”, Iunie 21. Available from: <https://presedinte.md/rom/consiliul-suprem-de-securitate/strategia-securitatii-nationale-adoptata-de-css-si-transmisa-guvernului-pentru-definitivare> (Accessed: 26.11.2024).

Серед факторів, що серйозно впливали на середовище регіональної безпеки Проект зокрема відзначає: «невирішені конфлікти на Кавказі, у Придністровському регіоні Молдови, анексія Криму та конфлікт на південному сході України». За кожним з цих конфліктів стояла Росія, яка вчиняючи агресію або підтримуючи сепаратистські рухи в цих регіонах, прямо порушувала принципи територіальної цілісності та суверенітету інших держав, що призводило до дестабілізації ситуації в цих країнах і на континенті загалом.

Одним з найбільш важливих факторів, який підкреслюється у Проекті Стратегії, є руйнування режиму контролю над озброєннями в Європі, особливо внаслідок припинення Росією виконання Договору про звичайні збройні сили в Європі (ДЗЗСС). Це має серйозні наслідки для європейської безпеки, оскільки призводить до посилення військової напруженості та обмежує можливості для прозорості в розміщенні військових сил і озброєнь. Без згоди приймаючих країн продовжується розміщення військ Росії на територіях пострадянських країн, зокрема в Молдові та інших регіонах, що порушує суверенітет цих держав і створює потенційні ризики для регіональної стабільності⁸⁸.

Якщо узагальнити наведені вище аргументи, то можна зробити висновок, що у проекті СНБ 2016 року Росія названа одним з основних факторів нестабільності в європейському та регіональному контексті, створюючи умови для тривалих конфліктів та загроз безпеці сусідніх країн, зокрема і Молдові.

Для забезпечення національної безпеки Молдови документом передбачалася реалізація низки цілей багатото- та двостороннього вимірів. Серед цілей багатостороннього виміру Росії ставилася 9-та ціль, яка, з метою забезпечення регіональної та міжнародної безпеки, а також зміцнення системи європейської безпеки, передбачала посилення співпраці (у рамках міжнародних організацій) з наступними партнерами: державами-членами ЄС, США та іншими партнерами з розвитку, Україною, Росією та іншими відповідними регіональними суб'єктами⁸⁹.

Стосовно цілей двостороннього виміру, то тут Росія згадана двічі у цілях 1 та 5. Перший раз – в контексті продовження розвитку відносин співробітництва у сфері безпеки з державами, «які володіють великими військово-політичними, економічними та інформаційними ресурсами та відіграють суттєву роль у забезпеченні глобальної та регіональної безпеки». А далі у тексті документу виділяються чотири групи держав з якими заплановане це співробітництво: 1) сусідні держави, 2) держави-члени ЄС, 3) США та інші партнери з розвитку, 4) РФ та країни СНД.

Другий раз Росія окремо згадана в контексті продовження двохстороннього співробітництва з Молдовою «згідно положень Міждержавного політичного договору на основі конструктивного та прагматичного діалогу у сферах, що становлять взаємний інтерес». У проекті Стратегії виділялось п'ять наступних пріоритетних завдань для політичного діалогу Молдови з Росією: 1) сприяння процесу врегулювання придністровського конфлікту; 2) завершення виведення військ і озброєння Росії з території Молдови; 3) усунення штучних бар'єрів і заборон у двосторонній торгівлі; 4) взаємовигідне співробітництво в енергетичній сфері; 5) забезпечення законних інтересів громадян Молдови, які працюють у Росії⁹⁰.

Ну і природно, що Росія була згадана у пункті 7 підрозділу 3.8 проекту Стратегії, який визначав дії Молдови в рамках процесу врегулювання придністровського конфлікту та демілітаризації придністровського регіону: 1) виступати, «спираючись на конституційні положення та міжнародні зобов'язання, за беззастережне виведення зі своєї території боєприпасів, військової техніки та контингенту Оперативної групи російських військ»; 2) перетворити нинішню миротворчу операцію на «багатонаціональну цивільну місію під міжнародним мандатом»⁹¹.

Основні зміни у ставленні до Росії між Стратегією національної безпеки Молдови 2011 року та Проектом Стратегії 2016 року полягають у чотирьох наступних моментах: 1) посиленні ви-моги до Росії в контексті припинення її військової присутності в Придністров'ї; 2) встановлені більш чіткі умови співпраці, зокрема Росія більше не згадується як партнер у всіх сферах, а ли-

⁸⁸ Platforma de Participare. Cancelaria de Stat (2016), "Proiectul strategiei securității naționale a Republicii Moldova", 21 Iunie, p. 6. Available from: https://particip.gov.md/ro/download_attachment/5718 (Accessed: 26.11.2024).

⁸⁹ Ibid., p. 22.

⁹⁰ Ibid., p. 22-23.

⁹¹ Ibid., p. 27.

ше у тих, що мають безпосереднє відношення до безпеки Молдови; 3) підкреслена важливість європейської інтеграції та зміщення акценту на співпрацю з ЄС та США, що може свідчити про зміну геополітичної орієнтації Молдови; 4) зменшенні стратегічного значення Росії як партнера у загальних міжнародних відносинах на користь конкретних і більш прагматичних домовленостей.

Таким чином, хоча Росія у Проєкті СНБ 2016 року все ще визнається важливим партнером Молдови, але її роль у національній безпеці країни зазнала значного корегування в контексті зміни зовнішньополітичної ситуації та стратегічних інтересів країни.

У результаті загальнонаціональних виборів Президента Молдови (нагадаємо, що з 2000 до 2016 року Президента обирав Парламент), які відбулися у жовтні-листопаді 2016 року, новим головою держави став проросійський політик Ігор Додон. Після його перемоги відбулись відповідні кадрові перестановки у Вищій раді безпеки (яка була координатором процесу розробки тієї прийняття нової СНБ 2016 року), які зменшили її здатність сприяти прийняттю вже розробленого проєкту Стратегії і фактично «заморозили» процес завершення прийняття проєкту⁹².

26 червня 2017 року Ігор Додон підписав Указ про відкликання з Парламенту проєкту Стратегії національної безпеки, а також Плану заходів щодо її реалізації, розроблених під час мандату попереднього Президента, оскільки на його думку, зміст зазначених документів не відповідав значним змінам у національній, регіональній та міжнародній сферах безпеки⁹³. Цього ж дня своїм Указом №244 Ігор Додон визнав таким, що втратив чинність, Указ попереднього Президента Молдови Ніколае Тімофі №1552-VII від 6 травня 2015 року про створення Комісії з розробки Стратегії національної безпеки Республіки Молдова⁹⁴. В інтерв'ю НТВ-Молдова 1 вересня 2017 року Ігор Додон пояснив, що проєкт Стратегії було відкликано оскільки вона надто зосереджена на партнерстві із Заходом і НАТО і не представила збалансованої моделі співпраці зі Сходом. Серед головних пріоритетів нового варіанту СНБ від Додона експерти називали зміцнення статусу нейтралітету Молдови та стратегічне партнерство з Росією та СНД⁹⁵.

17 серпня 2017 року Ігор Додон провів робочу нараду за участю представників служби Вищої ради безпеки та інших відповідальних осіб Апарату Президента. Основним питанням, що обговорювалося на нараді, була розробка нової СНБ. Президент виступив із пропозицією, щоб Стратегія була розроблена, доопрацьована та передана на затвердження Парламенту не пізніше кінця 2018 року⁹⁶ (але наприкінці 2018 року Додон заявив, що Стратегію буде розроблено до середини 2019 року). Подібну робочу нараду зі своїми радниками, експертами та представниками апарату президента, відповідальними за безпеку, він провів і 5 грудня 2017 року, в рамках якої було обговорено питання щодо стану розробки проєкту нової СНБ⁹⁷. Залишалось не зрозумілим одне, а хто ж власне офіційно був уповноважений розробляти цей проєкт?

Нарешті 11 грудня 2017 року Ігор Додон видав Указ про створення нової Комісії з розробки СНБ у складі представників Уряду, центральних органів державної влади, Вищої ради безпеки Молдови, парламентських комітетів та наукових установ. Головою Комісії Президент призначив себе (вперше і в останнє в історії Молдови). Комісії доручалося розробити проєкт СНБ та

⁹² *Monitorul Reformei Sectorului de Securitate* (2017a), Buletin informativ trimestrial, Nr. 1, Iunie, p. 4-5. Available from: http://www.ape.md/wp-content/uploads/2017/06/MONITORUL-DE-SECURITATE_FINAL_Iunie.pdf (Accessed: 26.11.2024).

⁹³ Președintele Republicii Moldova (2017d), “Președintele țării a dispus crearea unei noi componente a Comisiei pentru elaborarea Strategiei securității naționale a Republicii Moldova”, 27 Iunie. Available from: <https://presedinte.md/rom/presa/presedintele-tarii-a-dispus-crearea-unei-noi-componente-a-comisiei-pentru-elaborarea-strategiei-securitatii-naționale-a-republicii-moldova> (Accessed: 26.11.2024).

⁹⁴ Președintele Republicii Moldova (2017a), Op. cit.

⁹⁵ *Monitorul Reformei Sectorului de Securitate* (2017b), Buletin informativ trimestrial, Nr. 2, Octombrie, p. 1. Available from: http://www.ape.md/wp-content/uploads/2017/10/Monitorul-Reformei-Sectorului-de-Securitate-2-October-2017_Final.pdf (Accessed: 26.11.2024).

⁹⁶ Președintele Republicii Moldova (2017c), “Președintele țării a desfășurat ședința de lucru a serviciului Consiliului Suprem de Securitate”, 17 August. Available from: <https://presedinte.md/rom/presa/presedintele-tarii-a-desfasurat-sedinta-de-lucru-a-serviciului-consiliului-suprem-de-securitate> (Accessed: 26.11.2024).

⁹⁷ Președintele Republicii Moldova (2017e), “Șeful statului a convocat o ședință privind elaborarea noii Strategii a Securității Naționale”, 5 Decembrie. Available from: <https://presedinte.md/rom/presa/seful-statului-a-convocat-o-sedinta-privind-elaborarea-noii-strategii-a-securitatii-naționale> (Accessed: 26.11.2024).

План дій щодо її реалізації, створити міжвідомчі робочі групи та залучити до своєї роботи експертів і спеціалістів інших органів влади та організацій, які нададуть комісії необхідну допомогу. З метою розробки СНБ Комісія також мусила провести комплексний аналіз сектору безпеки та оборони країни⁹⁸.

У липні 2018 року Президент Додон зробив заяву, яка ще раз продемонструвала його проросійську зовнішньополітичну орієнтацію: «Ми бачимо, що Росія як одна зі світових держав, істотно впливає на загальносвітові процеси у сфері глобальної безпеки, у питаннях формування справедливого міжнародного порядку та багатопольярного світу. У цьому контексті ми вважаємо, що разом із Росією ми зможемо об'єднати зусилля для ефективного реагування на сучасні виклики та загрози існування молдавської держави»⁹⁹.

Незважаючи на голосні заяви Ігоря Додона щодо розробки нової Стратегії та її пріоритети, його варіант проєкту СНБ так і не було подано до Парламенту до кінця його президентської каденції. А у листопаді 2020 року, коли він програв президентські вибори кандидатці від партії «Дія і солідарність» Майї Санду, його заяви щодо створення нової СНБ так і залишилися лише його заявами.

У свої Передвиборчій програмі жовтня 2020 року Майя Санду заявляла, що вона «перегляне та переробить стратегічні, законодавчі та інституційні рамки, щоб усі державні установи працювали у дусі загальної концепції національної безпеки. Оновлю Стратегію національної безпеки та забезпечу її узгодження з іншими релевантними стратегіями, включаючи Національну стратегію оборони та Стратегію інформаційної безпеки»¹⁰⁰. Реалізація цієї передвиборчої обіцянки була розпочата 29 листопада 2022 року, коли було видано президентський Указ про створення Комісії з розробки нової СНБ у складі представників центральних органів державної влади, Вищої ради безпеки Молдови, парламентського комітету з питань національної безпеки, оборони та громадського порядку, а також представників громадянського суспільства. Головою комісії було призначено Доріна Речана – радника Президента Молдови у сфері оборони та національної безпеки, секретаря Вищої ради безпеки. Комісії доручалося провести комплексний аналіз сектору безпеки країни та розробити проєкт СНБ, створювати міжвідомчі робочі групи та залучати до своєї роботи експертів неурядових / міжнародних організацій, які нададуть комісії необхідну допомогу¹⁰¹.

11 жовтня 2023 року Майя Санду презентувала проєкт Стратегії національної безпеки на засіданні Вищої ради безпеки. Під час свого виступу Президент Молдови зазначила: «Сьогодні ми маємо дві серйозні загрози для національної безпеки: агресивна політика, що проводиться Російською Федерацією проти нашої країни і проти світу в цілому, і корупція, яка укорінилася в Молдові»¹⁰².

26 жовтня 2023 року Мая Санду провела обговорення та консультації щодо проєкту СНБ з представниками громадянського суспільства та дипломатичних місій, в результаті яких отримала пропозиції щодо його удосконалення¹⁰³. В цілому початковий Проєкт СНБ 2023 року було

⁹⁸ Președintele Republicii Moldova (2017b), “Decretului Nr. 478-VIII din 11-12-2017 privind constituirea Comisiei pentru elaborarea Strategiei securității naționale a Republicii Moldova”. Available from: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=107196&lang=ro (Accessed: 26.11.2024).

⁹⁹ Președintele Republicii Moldova (2018), “Poziția Președintelui Republicii Moldova privind asigurarea securității țării și a cetățenilor ei prin fortificarea statutului constituțional de neutralitate permanentă al Republicii Moldova”, 19 Iulie. Available from: <https://presedinte.md/rom/presa/pozitsiya-prezidenta-moldovy-v-otnoshenii-obespecheniya-bezopasnosti-respubliki-moldova-i-ee-grazhdan-posredstvom-ukrepleniya-konstitutsionnogo-statusa-postoyannogo-neitraliteta-strany> (Accessed: 26.11.2024).

¹⁰⁰ Alegeri.md (2020), “Maia Sandu președinte. Program prezidențial. E vremea oamenilor buni (Programul electoral al candidatului PAS Maia Sandu la alegerile prezidențiale din 2020)”, Octombrie, p. 11. Available from: <https://alegeri.md/images/5/52/Program-electoral-maia-sandu-2020-ro.pdf> (Accessed: 26.11.2024).

¹⁰¹ Președintele Republicii Moldova (2022), “Decretului Nr. 721-IX din 29-11-2022 privind constituirea Comisiei pentru elaborarea Strategiei securității naționale a Republicii Moldova”. Available from: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134328&lang=ro (Accessed: 26.11.2024).

¹⁰² Președintele Republicii Moldova (2023b), “Președinta Maia Sandu a prezentat proiectul Strategiei Securității Naționale”, 11 Octombrie. Available from: <https://presedinte.md/rus/presa/presedinta-maia-sandu-a-prezentat-proiectul-strategiei-securitatii-nationale> (Accessed: 26.11.2024).

¹⁰³ Președintele Republicii Moldova (2023d), “Șefa statului a consultat proiectul Strategiei Securității Naționale cu reprezentanții societății civile și ai misiunilor diplomatice”, 26 Octombrie. Available from:

вдосконалено за рахунок пропозицій центральних органів влади, організацій громадянського суспільства та партнерів з розвитку. Після публічних консультацій та вивчення рекомендацій щодо проєкту Стратегії у листопаді 2023 року документ було направлено до Парламенту для розгляду та прийняття¹⁰⁴.

13 грудня 2023 року Уряд Молдови (на чолі з прем'єр-міністром Доріном Речаном) розглянув проєкт рішення Парламенту про схвалення Стратегії національної безпеки, поданий із законодавчою ініціативою (№418 від 24 листопада 2023 року) Президентом Республіки Маєю Санду, схвалив Висновок щодо цього проєкту та подав його до Парламенту. У Висновку Уряду зокрема йшлося про те, що: «в нинішньому контексті безпеки, позначеному війною Російської Федерації проти України, яка має серйозні наслідки для національної безпеки Республіки Молдова, в тому числі в економічній, фінансовій, енергетичній та сферах громадського порядку потрібне затвердження нової стратегії безпеки, якою керуватимуться державні органи влади, зміцнюючи спільне бачення національної безпеки, а також міжінституційні зусилля щодо протидії загрозам безпеці, ризикам і вразливостям»¹⁰⁵.

15 грудня 2023 р. молдовський Парламент затвердив Стратегію національної безпеки Республіки Молдова¹⁰⁶. З 79 присутніх у залі депутатів: за проголосувало 59 депутатів (57 – від правлячої партії «Дія та Солідарність» та по одному – від позафракційних і від фракції «Блок комуністів і соціалістів»), проти проголосувало 19 депутатів від Блоку комуністів і соціалістів, 1 депутат від партії «Дія та Солідарність» – не голосував¹⁰⁷.

Стратегія національної безпеки Республіки Молдова 2023 року була прийнята на шість років. Задекларовано, що цей документ стане основою для розробки, доопрацювання та внесення змін до законів та інших нормативних актів у сфері національної безпеки і оборони держави¹⁰⁸.

Вже у вступі СНБ Молдови 2023 року Росія названа агресором та охарактеризовано відповідні виклики для національної безпеки Молдови: «Європейський континент страждає найбільший за останні 75 років воєнний конфлікт. Своєю тотальною агресією проти України Російська Федерація прагне знищити українську державність та націю, внаслідок чого розширити свої територіальні володіння. Але амбіції Москви не обмежуються лише Україною. Агресивна політика Російської Федерації має яскраво виражений регіональний підтекст. Таким чином, її ворожі дії перетворюють процес прискореного зміцнення потенціалу системи безпеки та оборони Республіки Молдова на стратегічний імператив»¹⁰⁹.

Серед наслідків російського вторгнення до України, які Молдова гостро відчула на собі, Стратегія виділяє безпрецедентний потік біженців та ускладнення функціонування традиційних маршрутів вантажоперевезень. Паралельно з цим Росія вчиняла цілеспрямовані дії з ослаблення Молдови та подальшого встановлення свого політичного та економічного контролю над нею, а саме: 1) Росія мала намір створити військовим шляхом сухопутний коридор до Молдови; 2) вдалася до енергетичного шантажу, «значно скоротивши постачання природного газу до

<https://presedinte.md/rom/presa/sefa-statului-a-consultat-proiectul-strategiei-securitatii-nationale-cu-reprezentantii-societatii-civile-si-ai-misiunilor-diplomatice> (Accessed: 26.11.2024).

¹⁰⁴ Președintele Republicii Moldova (2023c), “Proiectul Strategiei Securității Naționale a fost trimis în Parlament spre adoptare”, 24 Noiembrie. Available from: <https://presedinte.md/rom/presa/proiectul-strategiei-securitatii-nationale-a-fost-trimis-in-parlament-pentru-consultari> (Accessed: 26.11.2024).

¹⁰⁵ Guvernul Republicii Moldova (2023), “Hotărâre Nr. 1014 din 13-12-2023 pentru aprobarea Avizului la proiectul hotărârii Parlamentului privind aprobarea Strategiei securității naționale a Republicii Moldova”. Available from: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140574&lang=ro (Accessed: 26.11.2024).

¹⁰⁶ Parlamentului Republicii Moldova (2023a), “Parlamentul a adoptat Strategia securității naționale a Republicii Moldova”, 15 Decembrie. Available from: <https://multimedia.parlament.md/parlamentul-a-adoptat-strategia-securitatii-nationale-a-republicii-moldova/> (Accessed: 26.11.2024).

¹⁰⁷ Parlamentului Republicii Moldova (2023b), “Rezultat vot electronic 418/24.11.2023 - Proiectul de hotărâre privind aprobarea Strategiei securității naționale a Republicii Moldova”, 15 Decembrie. Available from: <https://www.parlament.md/agenda-item-votings-md.nspx?votingDefinitionId=b23444a1-4935-434e-bcf6-d210d67436fc&agendaItemId=60F35063-056E-4B06-B025-E46587BA2B01> (Accessed: 26.11.2024).

¹⁰⁸ Președintele Republicii Moldova (2023a), “National Security Strategy of the Republic of Moldova”. Chișinău, p. 24. Available from: https://presedinte.md/app/webroot/uploaded/Proiect%20SSN_2023_En.pdf (Accessed: 26.11.2024).

¹⁰⁹ Ibid., p. 2.

Молдови, з метою чинити тиск як на Уряд, так і на суспільство в цілому»; 3) дестабілізувала ситуацію в країні «за допомогою кібератак та кампаній з дезінформації, а також акцій щодо порушення громадського порядку»; 4) втручалася у виборчі процеси в Молдові «з метою вплинути на їх результати або спотворити їх»; 5) «часто користувалася підтримкою та сприянням місцевих посередників: корумпованих політиків, олігархів-утікачів та представників кримінального світу» для здійснення своїх ворожих дій проти Молдови¹¹⁰.

Стратегія зазначає, що в осяжній перспективі Росія продовжить свої недружні дії щодо Молдови, а тому «ми повинні навчитися жити в умовах тривалої та високоінтенсивної гібридної війни» та «безперервно розвивати та зміцнювати свій імунітет по відношенню до гібридних загроз». Крім того агресія Росії проти України довела гостру необхідність наявності сучасних збройних сил Молдови, які «належним чином оснащені, боєздатні, добре підготовлені і оперативно взаємодіють із зовнішніми партнерами». Окремим пунктом у Стратегії наголошено на тому, що російські війська, які незаконно перебувають у Молдові, повинні залишити її суверенну територію¹¹¹.

У третьому розділі Стратегії, де аналізується середовище безпеки, виділені ключові тенденції, що загрожують безпеці Молдови й на виникнення яких вплинула агресивна політика Росії. Зокрема зазначено, що вторгнення Росії до України «дестабілізує весь регіон, безпосередньо загрожуює національній безпеці Молдови та викликає численні політичні, соціальні та економічні наслідки для країни у короткостроковій та середньостроковій перспективі. Потенційне послаблення незалежності та суверенітету України внаслідок гіпотетичної військової поразки у війні з Росією є екзистенційною загрозою для виживання Республіки Молдова як незалежної, суверенної та демократичної держави». Крім того, агресія Росії проти України «значно підвищила рівень небезпеки у Чорноморському басейні та суттєво вплинула на економічну діяльність у морській акваторії, що безпосередньо торкається економічних інтересів Республіки Молдова. Формати багатостороннього регіонального співробітництва ослабли, а питання безпеки (збройні конфлікти, регіональне суперництво, мінування деяких ділянок у Чорному морі, небезпечне перехоплення літаків у повітряному просторі над Чорним морем, незаконний обіг зброї та наркотиків тощо) вийшли на перший план»¹¹².

Найбільш небезпечним і постійним джерелом загроз національній безпеці у Стратегії названа Росія та її прихильники у Молдові, які, «якщо їм не протистояти, здатні призвести до серйозних наслідків для державності, демократії та процвітання країни». Водночас загрозами для національної безпеки, з якими стикається Молдова, визнані: 1) військова агресія Росії проти України та «амбіції російського уряду військовим шляхом створити сухопутний коридор до Республіки Молдова, що створює умови для насильницької зміни конституційного ладу нашої країни та ліквідації її державності»; 2) гібридні операції Росії (у політичній, економічній, енергетичній, соціальній, інформаційній, кібернетичній та інших галузях), здійснені проти Молдови, «які націлені на підриг конституційного порядку, зрив європейського курсу країни та/або дезінтеграцію держави»; 3) незаконна військова присутність Росії у придністровському регіоні та «здійснення контролю над сепаратистським утворенням»¹¹³.

Ну і остання згадка про Росію міститься у Стратегії 2023 року у пунктах щодо реінтеграції Молдови, в яких передбачена реалізація двох дипломатичних заходів: 1) «забезпечення умов для виведення військ Російської Федерації, які незаконно перебувають на суверенній території Республіки Молдова та перетворення існуючого миротворчого механізму на міжнародну цивільну місію; 2) завершення процесу евакуації боєприпасів із придністровського регіону та/або при необхідності їх знищення під міжнародним наглядом»¹¹⁴.

¹¹⁰ Președintele Republicii Moldova (2023a), op. cit., p. 3.

¹¹¹ Ibid., p. 3-4.

¹¹² Ibid., p. 10-12.

¹¹³ Ibid., p. 12-13.

¹¹⁴ Ibid., p. 21.

Висновки. Аналіз Стратегій національної безпеки (СНБ) західних держав-сусідів України (Польщі, Словаччини, Угорщини, Румунії та Молдови), прийнятих протягом 2004-2023 рр., дозволяє виокремити у процесі еволюції їх ставлення до Росії чотири етапи.

Перший етап вищезазначеної еволюції охоплює період до 2008 року і характеризується загальним позитивним ставленням до Росії. У Стратегіях національної безпеки Угорщини (2004 року), Словаччини (2005 року), Румунії (2006 року) та Польщі (2007 року), Росія сприймалась як партнер в економічному, військовому та безпековому аспектах, але водночас відзначалося й її прагнення зміцнити свої надрегіональні позиції та спроби дискримінації окремих західних країн через їх енергетичну залежність від постачання російської нафти та газу.

Другий етап охоплює період 2008-2013 років. Він позначився російською агресією проти Грузії. Протягом цього періоду прийняли нові Стратегії три з п'яти держав-сусідів України (зауважимо, що Румунія прийняла документ з новою назвою – Стратегія національної оборони (СНО), а Молдова затвердила свою першу СНБ): Румунія (2008 та 2010 роки), Молдова (2011 рік) та Угорщина (2012 рік). Польща та Словаччина свої СНБ у цей період не оновлювали.

Після російсько-грузинської війни 2008 року лише одна з п'яти країн-сусідів України (Румунія) зафіксувала у своїй Стратегії негативне ставлення до мілітаризації Росії та засудила порушення нею норм міжнародного права. Разом з цим Румунія сподівалась на можливість налагодження у майбутньому партнерських відносин між НАТО та Росією. Натомість Молдова – заявляла про стратегічне партнерство з країною-агресором, а Угорщина взагалі не згадувала Росію у своїй СНБ. Ще дві країни – Польща та Словаччина – протягом цього етапу не внесли жодних змін до своїх СНБ.

Третій етап в еволюції ставлення до Росії наших західних сусідів розпочався після російського вторгнення до України та анексії Криму у 2014 році і тривав до 2022 року. В цей період оновили свої СНБ чотири з п'яти західних держав-сусідів України: Польща (у 2014 та 2020 роках), Словаччина (оновлений проєкт 2017 року та СНБ 2021 року), Угорщина (2020 рік), Румунія (2015 та 2020 роки). Молдова розробила новий проєкт СНБ у 2016 році, але він не був затверджений.

Параметри відносин з Росією, закладені у СНБ Польщі 2014 року, виходили з характеристик повної поваги до міжнародного права, включаючи суверенітет і територіальну цілісність держав, а також свободи вибору власного шляху розвитку, політичних та військових союзів. Відзначалося, що ці відносини є одним з чотирьох основних факторів безпеки Європи (поряд з НАТО, ЄС, та стратегічною присутністю США на європейському континенті). Водночас констатувалося, що на безпекову ситуацію в регіоні негативно впливає намагання Росії відновити свій статус наддержави шляхом агресії проти сусідніх країн. Серед викликів для європейської політики безпеки називався також сильний політичний, військовий та економічний тиск на окремі країни ЄС з боку Росії.

СНБ Польщі 2020 року констатує, що у глобальному масштабі ключовим фактором, що впливає на всю міжнародну систему є зростання стратегічного суперництва між США, КНР і Росією. Відзначається зростання кількості загроз безпеці та викликів різного характеру, найсуттєвішою серед яких є неоімперська політика влади Росії, яка реалізується із застосуванням військової сили. Вперше у СНБ було зафіксовано серйозну потенційну загрозу, яку несло інтенсивне нарощування Росією свого наступального військового потенціалу (особливо на західному напрямку) та проведення широкомасштабних військових навчань за сценаріями, які передбачали конфлікт з країнами НАТО, швидке розгортання великих угруповань військ і навіть застосування ядерної зброї. Тому Польща заявляла про наміри зберегти подвійну політику відносно Росії в рамках НАТО, яка базується на зміцненні стримування та оборони, залишаючись при цьому готовими вести обумовлений діалог. Прогнозувалося, що, з метою відновлення свого статусу наддержави та розширення своїх сфер інтересів, Росія буде продовжувати підрив існуючого міжнародного порядку, заснованого на міжнародному праві. Відзначалось, що для дестабілізації структур західних держав і суспільств і спричинення розбіжностей між країнами-союзниками, Росія буде і надалі використовувати гібридні операції, кібератаки та дезінформацію. Як інструменту російського політичного тиску згадувався і ризик використання вибіркового поставок газу до країн Європи.

Проєкт СНБ Словаччини 2017 року характеризував приєднання частини території України до Росії збройним шляхом, як порушення фундаментальних принципів і норм міжнародного

права, яке впливає на безпеку та стабільність у всьому регіоні. Водночас у цьому проєкті зазначалося, що діалог з Росією з питань безпеки буде збережено, зокрема у межах таких майданчиків як Рада НАТО-Росія та ОБСЄ. Агресивна поведінка Росією знову була відзначена у СНБ Словаччини 2021 року, а російські війни проти Грузії та України схарактеризовані як брутальне порушення норм міжнародного права та політичних зобов'язань. Разом з тим ця Стратегія містить подвійне ставлення до Росії. З одного боку – відзначена зацікавленість Словаччини у розвитку добрих взаємовідносин з РФ, яка названа важливим учасником і партнером у протидії міжнародним загрозам і викликам, а з іншого – констатується, що вона є серйозним викликом безпеці євроатлантичного регіону через свій конфронтаційний підхід у військовій, безпековій і політичній сферах.

Ставлення до Росії у СНБ Угорщини 2020 року ґрунтується на наступних позиціях: 1) відзначено, що РФ є одним з ключових гравців у міжнародній системі, який відіграє незамінну роль у вирішенні численних проблем глобальної та регіональної безпеки; 2) констатується, що останнім часом у відносинах між НАТО і Росією, а також між ЄС і Росією виникла серйозна напруга і зважаючи на це – НАТО зміцнила свій потенціал стримування та оборони та призупинила свою цивільну та військову співпрацю з Росією; 3) канали політичного діалогу залишилися відкритими, оскільки НАТО не прагне конфлікту та не становить загрози для Росії. У цій ситуації особливо необхідний політичний діалог з Росією та заходи щодо зменшення ризиків і зміцнення довіри; 4) виходячи з пріоритету збереження єдності НАТО та ЄС, Угорщина зацікавлена в прагматичному розвитку угорсько-російських відносин та економічної співпраці. Водночас у Стратегії є низка пунктів, де згадуються неназвані держави (серед яких легко вгадується Росія), які створюють виклики та загрози для безпеки Європи. Також у Стратегії зазначено (правда без згадки Росії), що анексія території військовим шляхом кардинально змінила середовище безпеки та значно підвищила ризик потенційного протистояння.

СНО Румунії 2015 року характеризує Росію, як важливого актора на європейському та євроатлантичному просторі. Водночас зазначається, що її дії в регіоні Чорного моря, анексія Криму, порушення міжнародного права та збереження заморожених конфліктів – кидають виклик євроатлантичній безпеці. Окремо відзначено, що намагання Росії зміцнити свій вплив в регіоні, впливає на регіональну стабільність та європейський шлях України, Молдови та Грузії. СНО Румунії на 2020-2024 роки, наголошує, що агресивна поведінка Росії, мілітаризація Чорноморського регіону та гібридні дії, які вона здійснює, спрямовані на підтримання напруженого та небезпечного клімату в районі поблизу Румунії, змушують її продовжувати масштабний процес розбудови потужних можливостей стримування та оборони, розпочатий у 2015 році. Відзначено, що дії Росії, які порушують норми міжнародного права, розширюють розбіжності з деякими західними державами та НАТО, а також її намагання відновити статус регіонального лідера, призводять до збільшення ризиків та загроз глобальній безпеці загалом і Румунії зокрема. Перспективи вирішення заморожених конфліктів у Придністров'ї названі у Стратегії обмеженими.

Після повномасштабного вторгнення Росії до України (24 лютого 2022 року) розпочався *четвертий етап* в еволюції ставлення до Росії у СНБ наших західних сусідів, який триває дотепер. Першою прийняла нову СНБ Молдова наприкінці 2023 року. Польща та Румунія розпочали розробку нових проєктів СНБ та СНО у 2024 році (відзначимо, що строк дії СНБ Польщі 2020 р. в самому цьому документі не визначений, а СНО Румунії 2020 року приймалася на 5 років і тому строк її дії добіг кінця у грудні 2024 року. Нажаль у відкритому доступі обидва проєкти ще відсутні, що робить неможливим їх аналіз. Натомість влада Угорщини та Словаччини жодного разу не заявляла про плани оновлення своїх чинних СНБ.

СНБ Республіки Молдова 2023 року, прийнята після повномасштабного вторгнення Росії до України, є найбільш показовим документом, в якому чітко зафіксовані та охарактеризовані усі агресивні дії Росії в регіоні. У СНБ Росія названа агресором. Відзначено, що вона прагне знищити Україну та її народ, розширивши, за рахунок української території, свої володіння. Також вона намагається ослабити Молдову та встановити свій політичний та економічний контроль над нею. Окремим пунктом у Стратегії наголошено на тому, що російські війська, які незаконно перебувають у Молдові, повинні залишити її суверенну територію. Конкретними загрозами для національної безпеки Молдова у СНБ визнані: 1) військова агресія Росії проти України та

намагання росіян військовим шляхом створити сухопутний коридор до Молдови, що створило б умови для насильницької зміни конституційного ладу країни та ліквідації її державності; 2) гібридні операції Росії (у політичній, економічній, енергетичній, соціальній, інформаційній, кібернетичній та інших галузях), здійснені проти Молдови; 3) незаконна військова присутність Росії у придністровському регіоні та її контроль над ПМР.

Таким чином, *ключовою причиною змін* у ставленні до Росії, зафіксованих у Стратегіях національної безпеки західних сусідів України (Польщі, Словаччини, Угорщини, Румунії та Молдови) після 2008, 2014 та 2022 років, стала пряма військова агресія проти Грузії та України з боку РФ, порушення нею норм міжнародного права, а також потенційна загроза подальшої російської експансії щодо тих європейських країн, які межують з Україною. Водночас ставлення до Росії, що міститься в останніх СНБ названих країн не є однаковим. Польща, Румунія та Молдова чітко артикулюють своє ставлення до агресивної зовнішньої політики Росії. А Словаччина та Угорщина, хоча і згадують про загрози безпеці Європі з боку Росії та потенційну можливість протистояння з нею, але вірять у можливість політичного діалогу та прагматичних відносин з Кремлем.

Додатковим фактором впливу на еволюцію ставлення до Росії та внесення відповідних змін до СНБ країн, що розглядаються, були політичні уподобання правлячих сил цих країн, які в різні періоди займали як антиросійські, так і проросійські позиції. Причому в останньому випадку влада не завжди своєчасно та адекватно реагувала на загрози національній безпеці своїх країн і не вносила відповідних змін до Стратегії національної безпеки, які б відповідали об'єктивним реаліям.

Перспективи подальшого дослідження теми, що розглядається у нашій статті, зумовлені тим, що у 2025 році дві держави-сусіди України – Польща та Румунія – мають оновити свої національні Стратегії. Це набуває особливої актуальності в контексті майбутніх президентських виборів, запланованих на травень цього року, де чинні президенти не братимуть участі, а отже залишається невизначеним питання – яким буде ставлення до Росії у нових стратегічних документах цих держав.

References

1. Alegeri.md (2020), “Maia Sandu preşedinte. Program prezidenţial. E vremea oamenilor buni (Programul electoral al candidatului PAS Maia Sandu la alegerile prezidenţiale din 2020)”, Octombrie, 31 p. Available from: <https://alegeri.md/images/5/52/Program-electoral-maia-sandu-2020-ro.pdf> (Accessed: 26.11.2024).
2. Băloi, A.-I. (2021), “Politica de securitate naţională a României 1990-2020”, *Sociologie Romaneasca*, №19(1), pp. 168-182. Available from: <https://revistasociologieromaneasca.ro/sr/article/view/1721/1643> (Accessed: 26.11.2024).
3. Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky (2005), Bratislava, 15 p.
4. Bezpečnostná stratégia Slovenskej Republiky (2021), Bratislava, 21 p.
5. Calus, K. (2020), “Romania’s new security strategy”, *Centre for Eastern Studies*, 15 July. Available from: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2020-07-15/romanas-new-security-strategy> (Accessed: 26.11.2024).
6. Chirleşan, G. (2013), “Strategia de securitate naţională a României: evoluţii şi tendinţe între securitatea regională şi cea euro-atlantică”, Editura Academiei Forţelor Terestre “Nicolae Bălcescu”, Sibiu, 246 p.
7. Chyhyrnskyi, V. A. (2024), “Polityko-pravove konstruiuvannia systemy kryzovoho menedzhmentu u sferi natsionalnoi bezpeky i oborony Rumunii: uroky dlia Ukrainy”, *Aktualni problemy ekonomiky*, №7 (277), s. 112-122. Rezhym dostupu: https://eco-science.net/wp-content/uploads/2024/07/7.24._topic_Vasyl-A.-Chygry (data zvernennia: 24.11.2024). [In Ukrainian]
8. Chyhyrnskyi, V.A. (2021), “Polityko-pravove proiektuvannia ta derzhavne konstruiuvannia systemy zabezpechennia natsionalnoi bezpeky Respubliki Polshcha: uroky dlia Ukrainy”, *Investysii: praktyka ta dosvid*, №13-14, s. 143-150. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2020.13-14.143>. [In Ukrainian]
9. Čížik, T. (2020), “Security perception and security policy of the Slovak Republic, 1993-2018”, *Defense & Security Analysis*, No. 37(1), pp. 23-37. <https://doi.org/10.1080/14751798.2020.1831228>.

10. Covrig, A. (2024), "Unele reflecții la Strategia securității naționale: constatări, accente noi și perspective", *GeoPolitica*, No. 2 (103). Available from: <https://www.geopolitic.ro/2024/07/unele-reflectii-la-strategia-securitatii-nationale-constatari-accnte-noi-si-perspective/> (Accessed: 26.11.2024).
11. Dumitru, I.-R. (2022), "The hybrid war concept evolution in Romania's National Defence Strategies", *Bulletin of "Carol I" National Defence University*, September, pp. 51-61. Available from: <https://revista.unap.ro/index.php/bulletin/article/view/1499/1448> (Accessed: 26.11.2024).
12. Fylypenko, A. (2021), "Resilience in strategic documents and practice of Romania", *National Institute for Strategic Studies*. Available from: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-12/fylypenko2_romania_ua.pdf (Accessed: 26.11.2024).
13. Guvernul Republicii Moldova (2009), "Hotărâre Nr. 54 din 28-01-2009 cu privire la aprobarea proiectului de hotărâre a Parlamentului "Pentru aprobarea Strategiei securității naționale a Republicii Moldova". Available from: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=21994&lang=ro (Accessed: 26.11.2024).
14. Guvernul Republicii Moldova (2010), "Hotărâre Nr. 544 din 24-06-2010 cu privire la aprobarea proiectului de hotărâre a Parlamentului pentru aprobarea Strategiei Securității Naționale a Republicii Moldova". Available from: surl.li/iyzryj (Accessed: 26.11.2024).
15. Guvernul Republicii Moldova (2023), "Hotărâre Nr. 1014 din 13-12-2023 pentru aprobarea Avizului la proiectul hotărârii Parlamentului privind aprobarea Strategiei securității naționale a Republicii Moldova". Available from: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140574&lang=ro (Accessed: 26.11.2024).
16. Hedenskog, J. (2023), "Strengthening Resilience in Moldova Following Russia's Invasion of Ukraine", *SCEEUS Report №19*, 20 December. Available from: <https://sceeu.se/en/publications/strengthening-resilience-in-moldova-following-russias-invasion-of-ukraine/> (Accessed: 26.11.2024).
17. *Hlavné správy* (2018), "SaS žiada Lajčáka, aby predložil do NR SR bezpečnostnú stratégiu, na tvorbe ktorej sa podieľali aj mimovládky", 12 Decembrie. Available from: <https://www.hlavnespravy.sk/sas-ziada-lajcaka-aby-predlozil-do-nr-sr-bezpecnostnu-strategiu-tvorbe-ktorej-sa-podielali-aj-mimovladky/1607568> (Accessed: 26.11.2024).
18. Hungary's national security strategy (2012), Ministry of Foreign Affairs of Hungary, Budapest, 23 p.
19. Klus, M. (2021), "Nová Bezpečnostná stratégia SR: Ani protiruská, ani proamerická", 6 February, *TREND.sk*. Available from: <https://www.trend.sk/trend-archiv/nova-bezpecnostna-strategia-sr-ani-protiruska-ani-proamericka> (Accessed: 26.11.2024).
20. Koziej, S. (2020), "The Flaws in the 2020 National Security Strategy: A Lack of Operational Concepts and Preparatory Priorities", *Casimir Pulaski Foundation*, 26 May. Available from: <https://pulaski.pl/en/the-flaws-in-the-2020-national-security-strategy-a-lack-of-operational-concepts-and-preparatory-priorities/> (Accessed: 26.11.2024).
21. Kraiev, O. (2023), "Case of Romania. Russian Octopus in the Black Sea Region: Identifying Vulnerable Areas and Strengthening Resilience", *Ukrainian Prism*, 30 January. Available from: http://prismua.org/en/octopus_romania/ (Accessed: 26.11.2024).
22. Levchenko, O., Fedorchuk, D., Mykhieiev, Yu. (2021), "Analiz osnovnykh zahroz natsionalnii bezpetsi derzhav-susidiv Ukrainy v umovakh hibrydnoi ahresii Rosii", *Suchasni informatsiini tekhnologii u sferi bezpeky ta oborony*, №2, s. 53-58. [In Ukrainian]
23. *Magyar Közlöny* (2012), "A Kormány 1035/2012. Korm. határozata Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról", Évi 19, 21 Február, pp. 1378-1387. Available from: https://2010-2014.kormany.hu/download/f/49/70000/1035_2012_korm_határozat.pdf (Accessed: 26.11.2024).
24. *Magyar Közlöny* (2020), "A Kormány 1163/2020. Korm. határozata Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról", Évi 81, 21 Április. Available from: https://nbsz.gov.hu/docs/NBS_MK_2020_81_1163.2020_Korm.hat.pdf (Accessed: 26.11.2024).
25. *MepoForum* (2017), "Návrh Bezpečnostnej stratégie Slovenskej republiky", Bratislava, 24 p. Available from: <http://mepoforum.sk/wp-content/uploads/2017/09/Návrh-Bezpečnostnej-strategie-SR.pdf> (Accessed: 26.11.2024).
26. *MepoForum* (2021), "Bezpečnostná stratégia SR (2021)", 28 Januar. Available from: <http://mepoforum.sk/kniznica/europa-k/slovenska-republika-k/bezpecnostna-strategia-sr-2021/> (Accessed: 26.11.2024).

27. Mezentsev, O. (2021), ““Mala velyka kraina”: zovnishnopolitychni oriientyry Slovatskoi Respubliky”, *Adastra*, Berezen, 16. Rezhym dostupu: <https://adastra.org.ua/blog/mala-velika-krayina-zovnishnopolitychni-oriientyry-slovackoyi-respubliki> (data zvernennia: 24.11.2024). [In Ukrainian]
28. *Monitorul Reformei Sectorului de Securitate* (2017a), Buletin informativ trimestrial, Nr. 1, Iunie. Available from: http://www.ape.md/wp-content/uploads/2017/06/MONITORUL-DE-SECURITATE_FINAL_Iunie.pdf (Accessed: 26.11.2024).
29. *Monitorul Reformei Sectorului de Securitate* (2017b), Buletin informativ trimestrial, Nr. 2, Octombrie. Available from: http://www.ape.md/wp-content/uploads/2017/10/Monitorul-Reformei-Sectorului-de-Securitate-2-October-2017_Final.pdf (Accessed: 26.11.2024).
30. Palyvoda, V. O. (2020), “Pidkhody Slovachchyny do borotby z hibrydnymy zahrozamy: analityka vid eksperta NISD”, *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen*, 21 February. Rezhym dostupu: <https://niss.gov.ua/en/node/3492> (data zvernennia: 24.11.2024). [In Ukrainian]
31. Palyvoda, V. O. (2020), “Stratehiia natsionalnoi bezpeky Respubliky Polshcha – 2020”, *Oboronno-promyslovyi kurier*, Lypen, 2. Rezhym dostupu: <https://opk.com.ua/stratehiia-natsionalnoi-bezpeky-resp/> (data zvernennia: 24.11.2024). [In Ukrainian]
32. Palyvoda, V. O. (2020), “Zatverdzhennia novoi redaktsii Stratehii natsionalnoi bezpeky Respubliky Polshcha”, *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen*. Rezhym dostupu: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-05/strategy-poland-niss.pdf> (data zvernennia: 24.11.2024). [In Ukrainian]
33. Parlamentului Republicii Moldova (2011), “Hotărâre Nr. 153 din 15.07.2011 pentru aprobarea Strategiei securității naționale a Republicii Moldova”. Available from: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=105346&lang=ro (Accessed: 26.11.2024).
34. Parlamentului Republicii Moldova (2023a), “Parlamentul a adoptat Strategia securității naționale a Republicii Moldova”, 15 Decembrie. Available from: <https://multimedia.parlament.md/parlamentul-a-adoptat-strategia-securitatii-naționale-a-republicii-moldova/> (Accessed: 26.11.2024).
35. Parlamentului Republicii Moldova (2023b), “Rezultat vot electronic 418/24.11.2023 - Proiectul de hotărâre privind aprobarea Strategiei securității naționale a Republicii Moldova”, 15 Decembrie. Available from: <https://www.parlament.md/agenda-item-votings-md.nspx?voting-DefinitionId=b23444a1-4935-434e-bcf6-d210d67436fc&agendaItemId=60F35063-056E-4B06-B025-E46587BA2B01> (Accessed: 26.11.2024).
36. Pásztor, L. (2020), “Nová Národná bezpečnostná stratégia Maďarska”, *Vojenské reflexie*, ročník XV, No 1/2020, Akadémia ozbrojených síl gen. M.R. Štefánika, pp. 146-161. Available from: http://vr.aos.sk/images/dokumenty/archiv_cisel/2020/vojenske_reflexieXV_1.pdf (Accessed: 26.11.2024).
37. *Platforma de Participare. Cancelaria de Stat* (2016), “Proiectul strategiei securității naționale a Republicii Moldova”, 21 Iunie, 32 p. Available from: https://particip.gov.md/ro/download_attachment/5718 (Accessed: 26.11.2024).
38. Preisinger, L. (2021), “Slovakia Adopted New Security and Defence Strategy. Here’s Why It Matters”, *LinkedIn*, 6 April. Available from: <https://www.linkedin.com/pulse/slovakia-adopted-new-security-defence-strategy-heres-why-preisinger/> (Accessed: 26.11.2024).
39. Președintele Republicii Moldova (2008), “Decretului Nr. 1758-IV din 09-07-2008 privind constituirea Comisiei pentru elaborarea Strategiei securității naționale a Republicii Moldova”. Available from: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=17743&lang=ro (Accessed: 26.11.2024).
40. Președintele Republicii Moldova (2015a), “Cooperare internațională pentru elaborarea Strategiei de securitate a Republicii Moldova”, 25 Iunie. Available from: <https://presedinte.md/rom/consiliul-suprem-de-securitate/cooperare-internationala-pentru-elaborarea-strategie-de-securitate-a-republicii-moldova> (Accessed: 26.11.2024).
41. Președintele Republicii Moldova (2015b), “Decretului Nr. 1552-VII din 06-05-2015 privind constituirea Comisiei pentru elaborarea Strategiei securității naționale a Republicii Moldova”. Available from: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=100116&lang=ro (Accessed: 26.11.2024).
42. Președintele Republicii Moldova (2015c), “Președintele Nicolae Timofti solicită elaborarea unei noi Strategii de securitate națională”, 23 Martie. Available from: <https://presedinte.md/rom/consiliul-suprem-de-securitate/presedintele-nicolae-timofti-solicita-elaborarea-unei-noi-strategii-de-securitate-nationala> (Accessed: 26.11.2024).
43. Președintele Republicii Moldova (2016a), “CSS a organizat o dezbatere pe marginea proiectului Strategiei de Securitate Națională”, 12 Februarie. Available from: <https://presedinte.md/>

rom/consiliul-suprem-de-securitate/css-a-organizat-o-dezbatare-pe-marginea-proiectului-strategiei-de-securitate-nationala (Accessed: 26.11.2024).

44. Președintele Republicii Moldova (2016b), "Strategia Securității Naționale, adoptată de CSS și transmisă Guvernului pentru definitivare", Iunie 21. Available from: <https://presedinte.md/rom/consiliul-suprem-de-securitate/strategia-securitatii-nationale-adoptata-de-css-si-transmisa-guvernului-pentru-definitivare> (Accessed: 26.11.2024).

45. Președintele Republicii Moldova (2017a), "Decretului Nr. 244-VIII din 26-06-2017 privind abrogarea Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 1552-VII din 6 mai 2015". Available from: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=99818&lang=ro (Accessed: 26.11.2024).

46. Președintele Republicii Moldova (2017b), "Decretului Nr. 478-VIII din 11-12-2017 privind constituirea Comisiei pentru elaborarea Strategiei securității naționale a Republicii Moldova". Available from: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=107196&lang=ro (Accessed: 26.11.2024).

47. Președintele Republicii Moldova (2017c), "Președintele țării a desfășurat ședința de lucru a serviciului Consiliului Suprem de Securitate", 17 August. Available from: <https://presedinte.md/rom/presa/presedintele-tarii-a-desfasurat-sedinta-de-lucru-a-serviciului-consiliului-suprem-de-securitate> (Accessed: 26.11.2024).

48. Președintele Republicii Moldova (2017d), "Președintele țării a dispus crearea unei noi componente a Comisiei pentru elaborarea Strategiei securității naționale a Republicii Moldova", 27 Iunie. Available from: <https://presedinte.md/rom/presa/presedintele-tarii-a-dispus-crearea-unei-noi-componente-a-comisiei-pentru-elaborarea-strategiei-securitatii-nationale-a-republicii-moldova> (Accessed: 26.11.2024).

49. Președintele Republicii Moldova (2017e), "Șeful statului a convocat o ședință privind elaborarea noii Strategii a Securității Naționale", 5 Decembrie. Available from: <https://presedinte.md/rom/presa/seful-statului-a-convocat-o-sedinta-privind-elaborarea-noii-strategii-a-securitatii-nationale> (Accessed: 26.11.2024).

50. Președintele Republicii Moldova (2018), "Poziția Președintelui Republicii Moldova privind asigurarea securității țării și a cetățenilor ei prin fortificarea statutului constituțional de neutralitate permanentă al Republicii Moldova", 19 Iulie. Available from: <https://presedinte.md/rom/presa/pozitsiya-prezidenta-moldovy-v-otnoshenii-obespecheniya-bezopasnosti-respubliki-moldova-i-ee-grazhdan-posredstvom-ukrepleniya-konstitutsionnogo-statusa-postoyannogo-neitraliteta-strany> (Accessed: 26.11.2024).

51. Președintele Republicii Moldova (2022), "Decretului Nr. 721-IX din 29-11-2022 privind constituirea Comisiei pentru elaborarea Strategiei securității naționale a Republicii Moldova". Available from: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134328&lang=ro (Accessed: 26.11.2024).

52. Președintele Republicii Moldova (2023a), "National Security Strategy of the Republic of Moldova", Chișinău 6 24 p. Available from: https://presedinte.md/app/webroot/uploaded/Proiect%20SSN_2023_En.pdf (Accessed: 26.11.2024).

53. Președintele Republicii Moldova (2023b), "Președinta Maia Sandu a prezentat proiectul Strategiei Securității Naționale", 11 Octombrie. Available from: <https://presedinte.md/rus/presa/presedinta-maia-sandu-a-prezenta-proiectul-strategiei-securitatii-nationale> (Accessed: 26.11.2024).

54. Președintele Republicii Moldova (2023c), "Proiectul Strategiei Securității Naționale a fost trimis în Parlament spre adoptare", 24 Noiembrie. Available from: <https://presedinte.md/rom/presa/proiectul-strategiei-securitatii-nationale-a-fost-trimis-in-parlament-pentru-consultari> (Accessed: 26.11.2024).

55. Președintele Republicii Moldova (2023d), "Șefa statului a consultat proiectul Strategiei Securității Naționale cu reprezentanții societății civile și ai misiunilor diplomatice", 26 Octombrie. Available from: <https://presedinte.md/rom/presa/sefa-statului-a-consultat-proiectul-strategiei-securitatii-nationale-cu-reprezentantii-societatii-civile-si-ai-misiunilor-diplomatice> (Accessed: 26.11.2024).

56. Președintele României (2020), "Strategia națională de apărare a țării din 30 iunie 2020 pentru perioada 2020-2024. Împreună, pentru o Românie sigură și prosperă într-o lume marcată de noi provocări", București, 43 p. Available from: https://www.presidency.ro/files/userfiles/Documente/Strategia_Nationala_de_Aparare_a_Tarii_2020_2024.pdf (Accessed: 26.11.2024).

57. *Prezydent.pl* (2025), "Prezydent RP: Konieczne jest przyspieszenie prac nad nową Strategią Bezpieczeństwa Narodowego", 5 Lutego. Available from: <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/prezydent-rp-konieczne-jest-przyspieszenie-prac-nad-nowa-strategia-bezpieczenstwa-narodowego,97024> (Accessed: 06.02.2025).

58. Sobczak, J. (2021), "The New National Security Strategy of the Republic of Poland", *Cybersecurity in Poland: Legal Aspects*, Springer, Cham, pp. 111-135.
59. Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej (2007), Warszawa, 37 p.
60. Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej (2014), Warszawa, 57 p.
61. Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej (2020), Warszawa, 37 p.
62. Strategia de Securitate Națională a României "România Europeană, România Euroatlantică: pentru o viață mai bună într-o țară democratică, mai sigură și prosperă" (2007), Președintele României, București, 56 p.
63. Strategia națională de apărare a țării (2008), *Monitorul Oficial*, Partea I nr. 799 din 28.11.2008. Available from: <https://sintact.ro/legislatie/monitorul-oficial/strategie-din-2008-nationala-de-aparare-a-tarii-16894004> (Accessed: 26.11.2024).
64. Strategia națională de apărare a țării pentru perioada 2015-2019 "O Românie puternică în Europa și în lume" (2015), Administrarea Președintelui României, Bucharest, 23 p.
65. Strategia națională de apărare Pentru o Românie care garantează securitatea și prosperitatea generațiilor viitoare (2010), Bucharest, 29 p.
66. *Ta3* (2020), "Svet sa zmenil. Bezpečnostná stratégia jasne povie, kam patríme", 8 July. Available from: <https://www.ta3.com/clanok/179782/svet-sa-zmenil-bezpecnostna-strategia-jasne-povie-kam-patrime> (Accessed: 26.11.2024).
67. *TASR* (2020a), "Bezpečnostná aj Obranná stratégia SR sú predložené na pripomienkovanie", 1 Decembra. Available from: <https://www.teraz.sk/import/bezpecnostna-aj-obranna-strategia-sr/511388-clanok.html> (Accessed: 26.11.2024).
68. *TASR* (2020b), "Nova stratehiya bezpeky maye buty hotova do kintsya roku, kazhe ministr oborony", 24 May. Available from: <https://hnonline.sk/slovensko/2152214-nova-bezpecnostna-strategia-by-mala-byt-do-konca-roka-vyhlasil-minister-obrany> (Accessed: 26.11.2024).
69. *TASR* (2021), "Parlament schválil po 16 rokoch novú Bezpečnostnú stratégiu SR", 28 January. Available from: <https://www.teraz.sk/slovensko/parlament-schvalil-po-16-rokoch-novu-b/523602-clanok.html> (Accessed: 26.11.2024).
70. The National Security Strategy of the Republic of Hungary (2004). Available from: https://www.files.ethz.ch/isn/157029/Hungary_English-2004.pdf (Accessed: 26.11.2024).
71. Todorov, I. (2024), "Uhorske ta slovatske bachennia vlasnoi natsionalnoi bezpeky v konteksti rosiisko-ukrainskoi viiny", *Wschód Europy. Studia Humanistyczno-Społeczne*, №10(1), pp. 165-175. <https://doi.org/10.17951/we.2024.10.1.165-175>. [In Ukrainian]
72. Úrad vlády Slovenskej republiky (2017), "Návrh Bezpečnostnej stratégie Slovenskej republiky. Predkladacia správa", 29 September. Available from: <https://rokovania.gov.sk/download.dat?id=94BD410B87A14F0BB8266E96E4B5BB69-0CA5457C285A059A5D59A2CFBAC98B95> (Accessed: 26.11.2024).
73. Varga, T. C. (2021), "Hungary's new National Security Strategy – A critical analysis", *ISDS Analyses 2021/1*, Institute for Strategic and Defense Studies. Available from: [https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/ISDS_Analyses_2021_1_Hungary_s%20new%20National%20Security%20Strategy%20-%20A%20critical%20analysis%20\(Tamas%20Csiki%20Varga\).pdf](https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/ISDS_Analyses_2021_1_Hungary_s%20new%20National%20Security%20Strategy%20-%20A%20critical%20analysis%20(Tamas%20Csiki%20Varga).pdf) (Accessed: 26.11.2024).
74. Veress, C. B. (2022), "The Comparison between the Hungarian and Romanian National Security Strategies", *European Scientific Journal*, №18(39), pp. 128-143. Available from: <https://ejournal.org/index.php/esj/article/view/16211> (Accessed: 26.11.2024).
75. Verkhovna Rada of Ukraine (2006), "Spilna deklaratsiia Chornomorskoho Forumu za Dialoh ta Partnerstvo", Bukharest, 5 chervnia 2006 roku. Rezhym dostupu: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_252#Text (data zvernennia: 24.11.2024). [In Ukrainian]

Стаття надійшла / Received: 05.03.2025

Схвалено / Accepted: 26.06.2025